

Nd.

7. Frumvarp til laga

um meðferð opinberra mála.

Flm.: Bergur Jónsson.

I. KAFLI

Um það, til hvaða mála lög þessi taka.

1. gr.

Þau mál öll, er handhafar ríkisvaldsins höfða til refsingar lögum samkvæmt, skulu fara eftir ákvæðum laga þessara, nema þau sæti meðferð sérdómstóls, er lög þessi taka ekki til.

2. gr.

Ennfremur skulu eftirfarandi mál, þótt ekki sé gerð í þeim refsikrafa, sæta rannsókn samkvæmt lögum þessum:

1. Mál, sem höfðuð eru af hálfu ríkisvaldsins til félagsslita samkvæmt ákvæðum stjórnarskipunarlaga um félög.
2. Rannsókn út af brotum barna og unglinga.
3. Mál til þess að sanna dauða horfins manns.
4. Mál til sviptingar lögræðis og til brottnáms lögræðissviptingar.
5. Mál til sviptingar erfðarétti sakir brota erfingja gagnvart arfleifanda eða samerfingja.
6. Mál til upptöku eigna vegna brota á landslögum.
7. Mál til staðfestingar lögbanni við útbreiðslu rita, mynda eða annars slíks, er ríkisvaldið hefir látið banna.
8. Mál vegna heitinga.

3. gr.

Kröfur borgararéttar eðlis, er af refsiverðum verknaði risa, má hafa uppi, rannsaka og dæma í opinberu refsímáli samkvæmt XI. kafla laga þessara.

II. KAFLI

Um dómstóla, þinghöld, þingbækur o. fl.

4. gr.

Sýslumenn utan kaupstaða, bæjarfógetar í kaupstöðum utan Reykjavíkur og lögreglustjóri í Reykjavík rannsaka opinber mál fyrir dómi, stýra dómsmeðferð og kveða upp dóma í opinberum málum almennt samkvæmt þeim fyrirmælum, er í lögum þessum greinir. Í kaптúnunum, þar sem sérstakur lögreglustjóri kann að vera skipaður, fer hann á sama hátt með dómsvald í opinberum málum í kaптúninu.

5. gr.

Með refsímál samkvæmt 1. og 2. tölulið 200. gr. laga um meðferð einkamála í héraði fer sjó- og verzlunardómur. Um meðferð þessara refsímála fer að öðru leyti eftir lögum þessum og ákvæðum 205. og 206. gr. laga um meðferð einkamála í héraði.

Nú verður það uppvíst í sjó- eða verzlunardómsmáli eða ástæða þykir til að ætla, að sökunautur hafi einnig framið aðrar refsiverðar athafnir, og skal þá einnig rannsaka og dæma um þær í þeim dómi og í sama máli sem sjó- eða verzlunarbrotin.

Nú verður það uppvíst í rannsókn eða dómsmeðferð almenns opinbers máls eða ástæða verður þar til að ætla, að sökunautur hafi einnig framið refsivert brot, er sjó- eða verzlunardómi lýtur, og skal rannsókn og dómsmeðferð þess þá sameina rannsókn og meðferð sakar vegna almenna brotsins eða almennu brotanna, en rétt er dómara þá að kveðja með sér til dómstarfa í því máli, ef hann telur þess þörf eða ef sökunautur óskar þess, tvo meðdómendur samkvæmt 201. gr. laga um meðferð einkamála í héraði.

6. gr.

Kirkjudómur fer með refsímál út af embættisbrotum biskups og presta þjóðkirkjunnar og út af hneykslanlegu framferði þeirra í embættisathöfnum eða einkalífi, enda sé ekki um almenn refsiverð brot að tefla. Forsæti í kirkjudómi skipar viðkomandi héraðsdómari samkvæmt 4. gr., en til rannsóknar fyrir dómi og annara dómstarfa kveður hann til með sér tvo þjónandi þjóðkirkjupresta í sama prófastsdæmi eða hinum næstu prófastsdæmum, og er þeim skylt að hlíta slíkri kvaðningu.

Ákvæði 2. og 3. málsg. 5. gr. eiga með samsvarandi hætti við mál þau, er í þessari grein segir.

7. gr.

Meðdómendur taka samkvæmt kvaðningu héraðsdómara þátt í meðferð opinbers máls:

1. Ef refsing fyrir brot það eða brot þau, sem sökunaut er gefin sök á, getur að lögum numið 4 ára fangelsi eða meira.
2. Ef brot telst til pólitískra afbrota.
3. Ef brot telst fólgið í fóstureyðingu, eða lífláti barns meðan á fæðingu stendur, eða hlutdeild þar í.
4. Ef brot getur varðað réttindamissi 5 ár eða lengur.

Nú eru fleiri menn en einn sakaðir í sama máli um þátttöku í sama broti eða brotum, og skal þá meðdómendur um málið hafa í heild sinni, ef refsing eins þeirra eða fleiri getur að lögum numið því, er í 1. tölul. 1. málsg. segir.

8. gr.

Sýslunefndir og bæjarstjórnir og hreppsnefndir í kaptúnum, sbr. 2. mgr. 4. gr., tilnefna meðdómendur samkvæmt 7. gr., í Reykjavík 24, en annarstaðar (í sýslu, kaupstað eða kaптúni) 12, og til vara 12 menn í Reykjavík og annarstaðar 6. Ef aðalmanns missir við, kemur sá varamaður í stað hans, er flest hefir fengið atkvæði, ef hans er kostur, en ella sá, er næstflest fékk atkvæði, og svo koll af kolli, meðan til vinnst. Ef hlutfallskosning hefir verið höfð, koma varamenn í stað aðalmanna í þeirri röð, sem þeir stóðu í á lista þeim, er aðalmaður var kosinn á. Skal með þessum hætti jafnan vera full tala meðdómenda, meðan til vinnst.

Á fyrsta fundi sýslunefnda og bæjarstjórna eða hreppsnefnda, sbr. 2. mgr. 4. gr., eftir að lög þessi koma til framkvæmda, skal kjör meðdómsmanna í fyrsta sinni fara fram. Þar sem héraðsdómari er ekki jafnframt formaður bæjarstjórnar eða sýslunefndar, skal bæjarstjóri (borgarstjóri) eða sýslunefndaroddviti jafnarðan senda honum skrá yfir hina kjörnu meðdómendur og varamenn, ásamt atkvæðatölu þeirra eða sæti á lista, ef hlutfallskosning hefir verið höfð.

Kosning gildir til 4 ára í senn, en endurkjör er heimilt.

9. gr.

Það er borgaraskylda hverjum manni, karli sem konu, er fullnægir lögmæltum skilyrðum, að taka við kjöri eða endurkjöri og kvaðningu héraðsdómara til meðdómendastarfans.

Undanskildir kjöri eru:

1. Ráðherrar og skrifstofustjórar í stjórnarráðinu.
2. Biskup og prestar þjóðkirkjunnar.
3. Dómarar og ritari hæstaréttar, aðrir embættisdómarar og fulltrúar þeirra.
4. Löggiltir málflytningsmenn og aðrir menn með embættisprófi í lögfræði, er hafa málflytningsstörf að atvinnu, annaðhvort sjálfstætt eða sem fulltrúar löggiltra málflytningsmanna.
5. Embættislæknar og ljósmæður.

10. gr.

Almenn skilyrði til meðdómendastarfans eru þessi:

1. Nauðsynlegur andlegur þroski og andleg og líkamleg heilbrigði.
2. Óflekkað mannorð.
3. Lögræði og fjárforræði.
4. Aldur frá 25—65 ára.
5. Búseta í lögsagnarumdæminu eða kaптúninu samkv. 2. málsg. 4. gr.

11. gr.

Um skilyrði meðdómenda til þátttöku í meðferð einstaks máls fer svo sem um dómara er mælt í lögum um meðferð einkamála í héraði.

12. gr.

Úrlausn þess máls, hvort meðdómandi hafi hin almennu eða sérstöku skilyrði, má bera undir héraðsdómara. Sama er, ef vafi leikur á um það, hvort maður sé undanskilinn starfanum samkvæmt 2. málsg. 9. gr., en skjóta má úrskurði héraðsdómara þar um til dómsmálaráðherra, sem leysir úr málinu til fullnaðar.

Forföll meðdómanda til þátttöku í meðferð einstaks máls metur héraðsdómari.

13. gr.

Áður en meðdómandi tekur fyrsta sinni til starfa skal hann undirrita í þingbók heit, að viðlögðum heiðri sínum og drengskap, um það, að hann skuli leysa starfann af hendi svo sem hann hyggur sannast og réttast og helzt að lögum.

Um borgun til meðdómenda fyrir starf þeirra fer með sama hætti sem um meðdómendur í sjó- og verzlunarmálum segir í lögum um meðferð einkamála í héraði.

14. gr.

Eftir frumpróf þeirra mála, er í 7. gr. segir, og eftir að ákveðið hefir verið að halda rannsókn máls áfram, sbr. 21. gr., kveður héraðsdómari til einhverja tvo þeirra, er á meðdómendaskrá standa, þá er hann allra hluta vegna telur mega taka þátt í meðferð þess máls, til að taka sæti í dómi. Skulu þeir meðdómendur sitja dóm með héraðsdómara í því máli og taka þátt í rannsókn og meðferð þess fyrir dómi. Þó kveður hann einn upp úrskurði, er rannsókn máls gefur efni til, skipar sækjanda og verjanda, ákveður málshöfðun, gefur út stefnur í málinu, dómkveður matsmenn og skoðunar, spyr sökunaut og vitni og tekur við staðfestingu vitnaskýrslu og matsmanna fyrir dómi. Héraðsdómari stýrir málsmeðferð, sér um samningu dóms og málskot til æðri réttar og kemur yfir höfuð fram, út á við fyrir dómsins hönd.

15. gr.

Nú missir meðdómanda við meðan á málsmeðferð samkvæmt 14. gr. stendur, og kveður héraðsdómari þá til annan meðdómanda, er taki við máli, þar sem hinn hætti, nema héraðsdómara þyki sérstök ástæða til að endurtaka það, er áður hefir fram farið í málinu. Að öðru leyti fer sem í 192. gr. laga um meðferð einkamála í héraði segir.

16. gr.

Dómari getur látið fulltrúa sinn framkvæma rannsókn opinberra mála fyrir dómi og kveða upp úrskurði, sem nauðsynlegir eru hennar vegna, stýra málsmeðferð og kveða upp dóma, enda fullnægi hann skilyrðum 1. málsg. 33. gr. laga um meðferð einkamála í héraði.

Í opinberum málum, sem eru sérstaklega vandasöm eða umfangsmikil, getur dómsmálaráðherra skipað sérstakan dómara, er haldið geti dómþing hvar á landinu sem vera skal, ef málið þykir ofvaxið hinum reglulega dómara vegna embættisanna eða af öðrum ástæðum.

Að öðru leyti gilda ákvæði II. kafla laga um meðferð einkamála í héraði um dómara í opinberum málum og fulltrúa þeirra, eftir því sem við getur átt.

17. gr.

Rannsókn opinberra mála og dómsmeðferð að öðru leyti fer fram fyrir saka-dómi og á þeim stað og tíma, sem dómari eða dómsformaður ákveður hverju sinni. Dómsmálaráðherra getur þó, að fengnum tillögum viðkomandi dómara, ákveðið, að sakadóm í kaupstöðum eða kaupþúnum, sbr. 2. málsg. 4. gr., til meðferðar opinberra mála skuli halda ákveðna vikudaga og á ákveðinni klukkustund, ef mál eru fyrir hendi.

18. gr.

Rannsókn opinberra mála fyrir dómi, sókn og vörn og dómsuppsaga fer fram fyrir opnum dyrum, nema dómari eða dómsformaður telji hættu á því, að slík með-

ferð muni torvelða rannsókn málsins eða að velsæmisástæður eða aðrir hagsmunir ríkis eða almennings standi henni í vegi. Dómari getur bannað að skýra opinberlega frá atriðum í opinberri rannsókn, svo og að gera uppdrætti eða myndir af mönnum í þinghaldi eða öðru, sem þar er eða fram fer. Kveður hann þá upp úrskurð um þau atriði.

19. gr.

Hverju héraðsdómaraembætti og embætti lögreglustjórans í Reykjavík og kaup-túna eftir 2. málsgr. 4. gr. skulu fylgja saksómsbók, ein eða fleiri, þar sem skrá skal að efni til það, sem fram fer í opinberum málum, nema ræður málflytjenda, og sérstök dómabók, þar sem skrá skal dóma í opinberum málum.

Ritlaun greiðast ekki fyrir eftirrit úr bókum þessum eða fyrir eftirrit af skjölum, er til opinbers máls heyra, ef eftirritið er nauðsynlegt til sóknar þess eða varnar eða í sambandi við rannsókn þess eða málskot, eða það er veitt til þess að koma fram skaðabótakröfu í opinberu máli eða í þágu handhafa ríkisvaldsins. Eftirrit þessi skal í té láta svo fljótt sem framast er unnt.

Að öðru leyti gilda ákvæði III. kafla laga um meðferð einkamála í héraði um opinber mál, eftir því sem við getur átt.

III. KAFLI

Um ákærvaldið.

20. gr.

Konungur skipar opinberan ákæranda, er nefnist saksóknari ríkisins. Hann skal fullnægja skilyrðum þeim, sem sett eru í lögum til þess að fá skipun í dómaraembætti í hæstarétti, og hafa sömu laun og lögkjör að öðru leyti, eftir því sem við verður komið, sem dómaraþar. Hann skal hafa skrifstofu í Reykjavík. Laun saksóknara og skrifstofukostnaður greiðist úr ríkissjóði.

Saksóknari fer með þau málefni, sem honum eru falin í lögum þessum.

Nú telur saksóknari sig standa í því sambandi við sökunaut eða mál, að hann mætti eigi gegna dómaraþörfum í því, og skýrir hann þá dómismálaráðherra frá því. Ef ráðherra fellst á skoðun saksóknara, skipar ráðherra annan löghæfan mann til að fara með starf saksóknara í málinu.

Sökunaut er heimilt að benda á það, ef hann telur saksóknara ólöghæfan til að fjalla um mál hans, og skal þá dómismálaráðherra skera úr því, að fenginni umsögn saksóknara, og skipar annan til að fara með það mál, ef á þarf að halda.

21. gr.

Dómismálaráðherra kveður á um það, hvort rannsókn opinbers máls skuli hefja eða hvort höfða skuli opinbert mál eða áfrýja því, þar sem svo er sérstaklega mælt í lögum.

Þegar héraðsdómari verður þess áskynja, að refsiverður verknaður hafi verið framinn í umdæmi hans, eða að þar sé maður, er framið hefir slíkan verknað annarstaðar, skal hann að jafnaði hefja rannsókn af sjálfsdáðum. Þó er honum rétt, ef hann er í vafa, að senda saksóknara skýrslu um málavöxtu, og sker hann þá úr því, hvort rannsókn skuli hefja eða eigi. Sama er, ef héraðsdómari hefir þegar byrjað rannsókn, en er í vafa um það, hvort henni skuli fram haldið eða ekki.

Þá er héraðsdómari telur rannsókn lokið, getur hann höfðað opinbert mál af sjálfsdáðum, enda skýri hann saksóknara þegar frá þeirri ráðstöfun. Annars kostar sendir héraðsdómari saksóknara eftirrit af rannsókn málsins, og ákveður saksóknari þá, hvort frekari aðgerðir skuli hafa eða ekki.

Saksóknari getur ákveðið, að mál, sem héraðsdómari hefir höfðað, skuli niður falla. Héraðsdómari eða sækjandi geta þó skotið þeirri ákvörðun til dómismálaráðherra, er sker úr því atriði til fullnustu, að fenginni umsögn saksóknara. Saksókn-

ari getur og kveðið svo á, að mál, er hann hefir skipað að höfða, skuli niður falla, ef nýjar upplýsingar hafa síðar komið fram, er telja má, að valda muni sýknu sökunauts, enda skýri héraðsdómari honum frá slíkum upplýsingum og fresti frekari málarekstri, þar til úrlausn saksóknara er fengin.

22. gr.

Dómara er heimilt, enda sé það ekki bannað sérstaklega í lögum, að afgreiða opinbert mál án málshöfðunar:

1. Ef sökunautur játar á sig brot og ekki er ástæða til að telja þá játningu ranga, og telja má, að refsing mundi ekki fara fram úr sektum, ef dómur gengi um málið, enda undirgangist sökunautur að greiða þá sekt, er dómari telur hæfilega, innan tiltekins tíma, og má sektin fara niður fyrir lágmark þeirrar sektar, sem í lögum er við brotinu lögð.
2. Ef brot er smávægilegt, getur dómari lokið máli með aðvörun, er hann skráir í þingbók, enda krefjist sökunautur ekki dóms á máli.
3. Máli gegn börnum og unglíngum frá 15—18 ára aldurs getur dómari, auk þess, er í 1. og 2. tölul. segir, lokið án málshöfðunar, svo framarlega sem refsing mundi ekki fara fram úr 8 mánaða fangelsi, ef mál yrði dæmt, með því skilyrði, að sökunaut verði komið fyrir á góðu heimili eða uppeldisstofnun, eða hann verði annars falinn umsjá ákveðins manns ákveðinn skemmstan tíma. Dómari og lögregla skulu, eftir því sem við verður komið, gera formanni eða umboðsmanni barnaverndarnefndar (skólanefndar) viðvart um mál barna á þeim aldri, er barnaverndarnefnd varðar.

Nú skal mál aðeins höfða eftir kröfu einstaks manns eða ákveðins handhafa stjórnvalds, og má þá því aðeins lúka máli samkvæmt 1. og 2. tölul. 1. málsg. greinar þessarar, að samþykki slíkra aðila komi til.

Senda skal saksóknara þegar eftirrit af málsmeðferð samkvæmt 1.—3. tölul.

Nú verður saksóknari þess var, að saklaus maður hefir verið látinn undirgangast greiðslu sektar eftir 1. tölul. eða aðvörun eftir 2. tölul. 1. málsg. greinar þessarar, og leggur hann þá fyrir héraðsdómara að fella þegar úr gildi ákvörðun sína þar um með nýrri bókun í þingbók og að tilkvöddum sökunaut, ef kostur er að ná til hans.

Nú telur saksóknari, að mál, sem lokið er samkvæmt 1.—3. tölul. 1. málsg. greinar þessarar, hefði átt að ganga til dóms, og getur hann þá lagt fyrir héraðsdómara að fella úr gildi ákvörðun sína með þeim hætti, sem í næstu málsg. hér að framan segir, og höfða mál út af broti með venjulegum hætti.

23. gr.

Nú skal mál því aðeins höfða, að sá krefjist þess, sem misgert var við, og skal þá ákærvald og dómari rannsaka það af sjálfsdáðum, hvort sá, er málshöfðunar krefst, er réttur aðili. Ef svo þykir ekki vera, skal málshöfðunar synja, eða ef mál hefir farið til dóms, sýkna sökunaut af ákæru rikisvaldsins.

24. gr.

Nú er verknaður að vísu refsiverður að landslögum, en það þykir mega telja, að málshöfðun og refsidómur sé andstæður almenningshagsmunum eða almenningsáliti, og getur þá saksóknari skotið málinu til dómsmálaráðherra, er svo afgreiðir málið samkvæmt ákvæðum stjórnarskrárinnar eða öðrum réttarákvæðum, er til þess kynnu að taka.

IV. KAFLI Um varnarþing.

25. gr.

Aðalrannsókn opinbers máls fyrir dómi skal þar fara fram, sem varnarþing þess er samkvæmt ákvæðum þessa kafla, að svo miklu leyti sem því verður við komið. En auk þess skal rannsaka mál þessi fyrir dómi eða utan dóms eftir þörfum, þar sem hentugt og nauðsynlegt þykir.

Dómara opinbers máls er rétt að sækja eða láta sækja sökunaut í annað lögsagnarumdæmi og láta birta þar stefnur og aðrar tilkynningar án atbeina héraðsdómara þar.

Nú leikur vafi á því, hvaða héraðsdómari eigi að rannsaka opinbert mál eða hvar hagfelldast sé, að rannsókn þessi fari fram, og má þá bera þessi atriði undir saksóknara, sem sker úr því til fullnaðar. Með sama hætti getur saksóknari af sjálfsdáðum kveðið á um það, fyrir hvaða dómi rannsókn skuli fram fara.

26. gr.

Nú er einn maður fyrir sök hafður, og má mál þá höfða í lögsagnarumdæmi, þar sem brot var framið (afbrotavarnarþing). Nú er vafasamt, í hvaða lögsagnarumdæmi telja skal brot framið, eða eitt eða fleiri brot eru framin í fleirum en einu lögsagnarumdæmi, og má þá höfða mál í hvoru eða hverju þeirra, sem hagfelldast þykir.

Nú verður því ekki við komið, eða óhagfelldast þykir að höfða mál á afbrotavarnarþingi, og má þá mál höfða í lögsagnarumdæmi, þar sem sökunautur kann að hafa verið handtekinn, eða þar sem brotið kemst upp eða á heimilis- eða dvalarvarnarþingi hans hér á landi, eftir því sem við verður komið eða hagfelldast þykir.

27. gr.

Nú er brot framið hér á landi utan allra lögsagnarumdæma og ákvæðum næstu greinar hér að ofan verður ekki við komið, og ákveður þá héraðsdómari, hvar mál skuli höfða, en bera má hann það mál undir saksóknara, enda þoli málið þá bið, er þar af verður.

Ef brot er framið á íslenzku skipi utan íslenzkrar hafnar, má höfða mál út af því í lögsagnarumdæmi, þar sem skipið tekur fyrst höfn þar eftir hér á landi, nema saksóknara þyki hagfelldara að reka það annarstaðar. Ef ekki hefir þá verið ger reki að málinu, skal fara eftir fyrirmælum 1. málsg.

Nú er brot framið erlendis og sótt verður hér á landi sök út af því, og má þá sækja hana þar, sem sökunautur stígur hér fyrst þar eftir á land, nema saksóknara þyki hentugra að reka það annarstaðar. Nú hefir þá ekki verið ger reki að málinu, og fer þá eftir 1. málsg.

28. gr.

Nú eru fleiri menn en einn á refsiverðan hátt riðnir við brot, eitt eða fleiri, og skal þá að jafnaði sök sækja í einu lagi á hendur þeim báðum eða öllum, enda þótt þeir eigi ekki sama varnarþing samkvæmt ákvæðum undanfarandi greina, þar sem sækja má einn þeirra eða fleiri samkvæmt ákvæðunum hér að framan. Ef mál hefir verið höfðað gegn einum eða fleirum sér í lagi eða sitt í hvoru eða hverju lögsagnarumdæmi, getur saksóknari ákveðið, að það eða þau skuli niður falla og sökunautar sóttir í einu máli á sama varnarþingi. Með sama hætti getur hann kveðið svo á, að aðgreina skuli mál, er höfðuð hafa verið saman á hendur fleiri en einum manni, ef hann telur málin ekki saman eiga, eða óhentugra að sækja þau í einu lagi.

Nú hafa fleiri menn en einn framið brot saman, en sumir þeirra eða allir hafa einnig framið önnur brot, og skal þá að jafnaði höfða mál út af öllum brotum í einu lagi.

29. gr.

Nú er héraðsdómari í vafa um, á hvaða varnarþingi mál skuli höfða, eða hvort höfða skuli mál gegn fleiri mönnum en einum saman, og getur hann þá borið það atriði undir saksóknara, sem sker úr því til fullnaðar.

Saksóknari getur, eftir því sem honum virðist henta, valið á milli afbrotavarnarþings, handtökuvarnarþings og heimilis- eða dvalarvarnarþings eða annars varnarþings, ef það þykir hentugra til þess að afla upplýsinga, til að hraða máli eða vegna ráðstafana, sem gera þarf gagnvart sökunaut. Ákvörðunum saksóknara um þessi efni verður ekki haggð í dómi, enda verður málsmeðferð í héraði ekki ómerkt af því einu, að mál hafi verið sótt á röngu varnarþingi.

30. gr.

Mál samkvæmt 2. gr. laga þessara skal höfða á varnarþingi, sem hér segir:

Mál samkvæmt 1. tölul. á varnarþingi félags, ef það er kunnugt, en ella á varnarþingi einhvers stjórnanda eða félaga félagsins.

Mál samkvæmt 3. tölul. á síðasta heimilis- eða dvalarvarnarþingi horfins manns, ef því verður við komið, en ella þar sem saksóknari ákveður.

Mál samkvæmt 4. og 5. tölul. á heimilis- eða dvalarvarnarþingi varnaraðila.

Mál samkvæmt 6. tölul. á því varnarþingi, sem eignin er í.

Mál samkvæmt 7. tölul. þar, sem lögbannið hefir verið lagt.

Mál samkvæmt 8. tölul. fara eftir 26. gr.

Ef það þykir hentugra vegna upplýsinga í málum þessum, getur saksóknari ákveðið þeim annað varnarþing en það, sem hér að ofan greinir.

31. gr.

Ákvæði þessa kafla taka og til þeirra mála, er því aðeins skal höfða, að sá krefjist þess, er misgert var við, eftir því sem við getur átt.

V. KAFLI

Rannsókn opinberra mála utan réttar.

32. gr.

Lögreglustjórar eru sýslumenn utan kaupstaða og bæjarfógetar í kaupstöðum utan Reykjavíkur. Í Reykjavík, og í kauptúnum, þar sem sérstakur lögreglustjóri er skipaður, fer lögreglustjóri með lögregluvald. Þar sem sérstakir lögregluþjórnar eru skipaðir, eru þeir lögreglustjórum til aðstoðar. Annarstaðar aðstoða hreppstjórar lögreglustjóra.

Ef og að því leyti sem rikislögregla er skipuð, starfar hún undir lögreglustjóra Reykjavíkur og þeim lögreglustjórum öðrum, er dómsmálaráðherra ákveður, nema öðruvísi verði mælt í lögum.

Handhafar lögregluvaldsins eru hér á eftir nefndir einu nafni lögreglumenn.

33. gr.

Þegar svo er mælt í lögum, að annaðhvort ráðherra eða einstakur maður eigi ákærvald eða skuli taka þátt í því, er lögreglumönnum óskýlt að hefjast handa um rannsókn máls fyrr en komin er fram skipun eða krafa þar um frá réttum aðila, nema að því leyti, sem nauðsynlegt kann að vera til þess að vernda ástand það, sem er, eða að öðru leyti til þess, að síðari rannsókn megi fara sem heppilegast fram. Annars ber lögreglumönnum venjulega að hefjast handa af sjálfsdáðum, er þeir verða þess áskynja, hvort sem það er fyrir kæru eða skýrslu annara eða með öðrum hætti, að refsiverður verknaður muni hafa verið framinn í umdæmi þeirra, og yfir höfuð gera þær ráðstafanir, sem löglegar og nauðsynlegar eða heppilegar má telja til að vernda það ástand, sem er, til þess að tryggja návist sakaðra

manna og til upplýsinga í málinu að öðru leyti, svo sem með því að rannsaka það brot, sem framið hefir verið eða framið kann að hafa verið, reyna að finna þann eða þá, er valdir kunna að hafa verið að brotinu, að finna og varðveita þá muni, er brot kann að hafa verið framið með eða framið á, eða brot er framið vegna þeirra, að rannsaka afbrotastaðinn eða staði, er standa í sambandi við brot, o. s. frv.

34. gr.

Nú telur lögreglustjóri ekki ástæðu til þess að sinna framkominni kæru eða til að halda áfram rannsókn út af henni, og er honum þá skylt að láta kæranda í té skriflega ályktun sína þar um, ásamt skjölum eða eftirriti af skjölum þeim, er málið varða. Og getur kærandi þá borið málið undir saksóknara, sem tekur fullnaðarákvörðun um það, hvort kæru skuli sinnt eða rannsókn haldið áfram.

35. gr.

Lögreglustjóri getur, áður en rannsókn hefst og á hvaða stigi rannsóknar sem er, borið það undir saksóknara, hvort rannsókn skuli hefja eða fram halda, og tekur þá saksóknari fullnaðarákvörðun um þau atriði. Saksóknari getur og af sjálfdáðum lagt fyrir lögreglustjóra að taka mál til rannsóknar eða fram halda þegar byrjaðri rannsókn.

36. gr.

Lögreglumönnum er rétt að taka menn fasta án dómsúrskurðar:

1. Ef þeir standa þá að refsiverðum verknaði.
2. Ef þeir hafa ekki forfallalaust gegnt kvaðningu lögreglumanns til að gefa skýrslu í opinberu máli.
3. Ef þeir eru grunaðir um brot og gefa ekki lögreglumanni skýrslu um nafn sitt og heimilisfang eða reika um heimilislausir.
4. Ef það þykir nauðsynlegt grunuðum manni eða öðrum til varnar eða til þess að aftra honum frá því að spilla sönnunargögnum, að fara úr lögsagnarumdæminu eða torvelda rannsókn máls að öðru leyti.
5. Ef maður hefir leyfislaust farið úr gæzlu eða firrt sig eftirliti, er honum hefir verið löglega sett.

Lögreglumönnum er og rétt að taka grunaða menn undir gæzlu án handtöku, þar á meðal að banna þeim för úr ákveðnu takmarki um stund eða fela öðrum eftirlit með þeim.

Þess ber lögreglumönnum að gæta eftir föngum, þar á meðal með leit á manni án dómsúrskurðar, að maður, sem tekinn hefir verið fastur, geti ekki unnið tjón á sjálfum sér, og að hann hafi þá aðbúð, að ekki verði heilsu hans eða lífi hætta búin, meðan hann er í gæzlu. Sjúka menn, þungaðar konur eða konu, sem barn hefir á brjósti, skal ekki láta í venjulega fangaklefa, heldur veita þeim þá aðbúð, er þeim hæfir. Sömu meðferð skal að jafnaði hafa á börnum undir 16 ára aldri.

Alþingismenn má ekki taka fasta meðan þing stendur, nema þeir séu staðnir að glæp.

Mann, sem tekinn hefir verið fastur, skal leiða fyrir dómara án undandráttar.

37. gr.

Eigi mega lögreglumenn gera leit í húsum manna, hirzlum eða skipi án dómsúrskurðar, nema leyfi réttis aðila komi til eða heimilað sé sérstaklega í lögum. Sama er um leit á manni sjálfum eða í því, sem hann hefir meðferðis.

Eigi má heldur kyrrsetja bréf frá manni eða til hans né rannsaka bréf og skjöl, hlusta á símtöl eða taka símskeyti eða loftskeyti eða annað því um líkt án leyfis réttis aðila, dómsúrskurðar eða sérstakrar lagaheimildar.

Aðgerðir samkvæmt 1. og 2. málsg. þessarar greinar má framkvæma á hvaða degi sem vera skal og á öllum tímum sólarhrings, ef ráðstöfunin þolir ekki bið.

Tveir menn hið fæsta skulu framkvæma leit eða kyrrsetning eftir 1. og 2. málsg. r., ef því verður með nokkru móti við komið.

Um rannsókn bréfa eða skjala fer annars eftir 77. gr.

Rétt er lögreglumönnum annars að taka af mönnum muni, er þeir hafa í vörslum sínum, án dómsúrskurðar, ef ekki þarf þeirra aðgerða við til þess, er í 1. mgr. segir, enda virðist það nauðsynlegt vegna rannsóknar í opinberu máli.

38. gr.

Lögreglumenn skulu eftir föngum taka skýrslur af grunuðum mönnum eða öðrum til upplýsinga í opinberu máli. En benda skulu þeir grunuðum mönnum á það, að óskilt sé þeim að svara spurningum, er beinlínis varða brot það, sem þeir eru grunaðir um.

Nú skal yfirheyra barn yngra en 16 ára, og skal lögreglumönnum skylt að tilkynna það barnaverndarnefnd (skólanefnd), ef þess er kostur, og getur nefndin þá sent fulltrúa sinn til þess að vera við yfirheyrslurnar.

39. gr.

Skylt er mönnum, að viðlögðum sektum, ef þeir eru til þess kvaddir og ef þeir mega án hættu fyrir líf eða heilsu sína eða vandamanna eða annara, sem þeir eiga að annast, eða án tilfinnanlegs atvinnutjóns, að veita lögreglumönnum lið í þarfir opinberrar rannsóknar. Svo er manni og, undir sama skilorði, skylt að láta lögreglumönnum í té muni, er hann ræður yfir, í þarfir opinberrar rannsóknar, svo sem hús og flutningatæki, en hafa skal hann endurgjald fyrir verk og annað, er hann lætur lögreglumönnum í té samkvæmt þessari grein, og fer um það sem um annan sakarkostnað.

Undanþegnir skyldunni eru nánustu vandamenn sökunauts, þeir er í viðeigandi greinum hegningarlaganna getur.

40. gr.

Lögreglumenn skulu gera skriflega og nákvæma skýrslu um aðgerðir sínar eftir 36.—39. gr. og staðfesta hana fyrir dómi samkvæmt ákvörðun dómara.

41. gr.

Ef þörf gerist, mega lögreglumenn beita valdi til framkvæmdar aðgerðum þeim, er í 36., 37. og 39. gr. segir, en jafnan skulu þeir gæta þess, að beita ekki meiri harðræðum en nauðsyn krefur, og að mönnum verði ekki gert tjón, óhagræði eða miski framar en óhjákvæmilegt er, eftir því sem á stendur.

VI. KAFLI

Almennar reglur um rannsókn opinberra mála fyrir dómi.

42. gr.

Héraðsdómari getur að lokinni rannsókn lögreglumanna eða samhliða henni, hvenær sem honum þykir nauðsynlegt eða heppilegt, hafið réttarrannsókn í opinberu máli. Ef grunaður maður hefir verið tekinn fastur, ber héraðsdómara að setja rétt svo fljótt sem unnt er eftir að hann hefir fengið vitneskju um handtökuna. Í hinu fyrsta þinghaldi (frumprófi) skal dómari reyna eftir föngum að ganga úr skugga um sekt eða sýknu sökunauts. Ef hann telur það koma fram, að sökunautur muni sýkna vera, hvort sem það er af því, að opinbera ákærvaldið á ekki sök, refsikrafan er fyrnd, sýnt er, að sökunautur hefir ekki framið refsivert brot o. s. frv., lýkur héraðsdómari þegar rannsókn. Annars kostar heldur hann rannsókn áfram, þar til honum þykir það, sem máli skiptir, rannsakað til fullrar hlítar, eða örvænt þykir, að frekari rannsókn muni bera árangur.

43. gr.

Um rannsókn dómara eiga ákvæði 34. og 35. gr. við, að breyttu breytanda. Saksóknari getur þó ekki fellt úr gildi formlega uppkveðinn úrskurð né skipað dómara fyrir um aðgerðir, er hafa skuli við sökunaut, vitni, matsmenn eða aðra menn, er við rannsókn eða meðferð málsins eða sökunauts kunna að öðru leyti að koma.

44. gr.

Þeir menn, sem spurðir eru fyrir dómi í rannsókn opinbers máls, eiga rétt á að fá vitneskju um það hjá dómara, hvort þeir eru spurðir sem grunaðir um brot eða sem vitni. Ef dómari kveður mann yfirheyrðan vegna grunar á honum um framinn refsiverðan verknað, þá er honum óskyllt að svara spurningum dómans, er þann verknað varða, enda ber dómara að benda sökunaut á þetta áður en yfirheyrsla hefst.

Nú kys sökunautur að svara spurningum dómara samkvæmt 1. málsg. og skal þá bóka svörin nákvæmlega að efni til, bera bókanir síðan undir sökunaut, skrá síðan þær athugasemdir eða breytingar, sem sökunautur vill gera við bókun á svörum sínum, lesa þær bókanir upp fyrir honum og geta þess að lokum, hvort hann hefir viðurkennt rétt bókað eða ekki.

Ákvæði 2. málsg. 38. gr. gilda um rannsókn samkvæmt þessari grein.

45. gr.

Spurningar dómara eiga að vera skýrar og stuttar eftir föngum, hvorki tvi-ræðar né um bersýnilega þýðingarlaus atriði. Dómari má hvorki hafa í frammi heitanir né hótanir við sökunaut um nokkur þau harðræði, sem ólöglegt er að beita hann eða aðra, né gefa honum fyrirheit um ívilnanir eða fríðindi, ef hann meðgangi, sem ólöglegt er eða ekki stendur í valdi hans að veita, né heldur má dómari með nokkrum hætti reyna að rugla sökunaut né koma inn ótta hjá honum, né með nokkrum hætti beita við hann hörku í orði eða verki, er verða kynni til þess, að hann vissi miður en ella, hverju hann svaraði, eða til þess, að hann svaraði röngu.

46. gr.

Dómara ber að rannsaka af sjálfsdáðum öll atriði, er varða sekt sökunauts eða sýknu eða honum kynnu að verða til málsbóta eða refsiauka, svo sem:

1. Verknadinn sjálfan, er framinn hefir verið eða ætla má, að framinn hafi verið, stað og stund og öll nánari atvik, er ætla má, að máli skipti, svo sem það, á hverjum eða hverju brot hefir niður komið, með hvaða hætti það hefir verið framið, hvort um fullframið brot eða tilraun sé að tefla, hversu langt tilraun hafi verið komin, o. s. frv.
2. Það allt, er sökunaut sjálfan varðar, svo sem:
 - a. Hugarfar hans (ásetning, gáleysi), er hann framdi brotið, hvatir hans og tilgang, ef þau atriði skipta máli, o. s. frv.
 - b. Aldur hans. Og skal hann venjulega sanna með fæðingarvottorði sökunauts, ef þess er kostur málinu án verulegrar tafar. Annars kostar má láta skýrslu sökunauts nægja, enda lýsi þá dómendur og þingvottar álitinu sínu á því, hvort sú skýrsla samrímist útliti hans og öðrum kunnum staðreyndum, ef dómara þykir þess þörf.
 - c. Hegðun undanfarið. Og skal það atriði sanna með hegningarvottorðum úr þeim lögsagnarumdæmum hér á landi, sem sökunautur hefir dvalizt í, skýrslum kunnugra manna og öðrum gögnum, sem fyrir hendi kunna að vera.
 - d. Þroski, andlegur og líkamlegur, heilbrigðisástand hans, andlegt og líkamlegt, fyrr og síðar, menntun, uppeldi, efnahagur og aðrar ástæður o. s. frv. eftir því, sem þörf virðist krefja. Ef ástæða þykir til, skal leggja sökunaut undir viðeigandi læknisrannsókn í þessu skyni.

- e. Hegðun og hugarfar sökunauts eftir að hann framdi brotið eða brotin, svo sem það, hvort hann hefir séð eftir því, boðið fram bætur eða á annan hátt leitast við að gera yfirbót, eða hvort hann hefir reynt að dylja brotið, neytt hagnaðar af því, reynt að torvelða rannsókn þess o. s. frv.
- f. Ef um tilraun er að tefla, hvort hann hafi horfið sjálfkrafa frá henni, eða hvort brot hefir ekki orðið fullframið af öðrum ástæðum.
- g. Ef fleiri menn en einn eru við brot riðnir, þá ber eftir föngum að rannsaka, hvern þátt hver (hvor) um sig hafi átt í því, svo sem það, hver (hvor) hafi átt upptökin og hvaða ráðum hafi verið beitt í því efni.

47. gr.

Sækjanda og verjanda sökunauts skal veittur kostur á að vera við, þegar hann er yfirheyrður fyrir dómi, og svo þegar vitni eða matsmenn gefa skýrslu fyrir dómi, hvort sem þinghald fer fram fyrir opnum dyrum eða ekki. Dómari getur þó meinað sökunaut, sækjanda eða verjanda, öðrum, einum eða báðum, návist:

1. Ef þeir torvelða rannsókn, ráðast með orðum eða öðrum hætti á dómendur eða aðra eða koma að öðru leyti ósæmilega fram.
2. Sökunaut og verjanda hans, öðrum eða báðum, ef ástæða er til að ætla, að þeir kunni að hafa þau áhrif á vitni eða matsmann, að það eða hann segi ekki afdráttarlaust sannleikann, eða návist þeirra virðist að öðru leyti kunna að torvelða rannsókn málsins.
3. Ef fleiri menn en einn eru hafðir fyrir sökum, getur dómari meinað þeim að vera við yfirheyrslu hvers (hvors) annars.

Þegar vitni eða matsmenn staðfesta skýrslu sína fyrir dómi, þá skal jafnan veita sökunaut og verjanda hans kost á að vera viðstaddir til þess að gæta hagsmuna sökunauts, enda hafi þeir fengið eftirrit af skýrslunum eða fengið fulla vitneskju um efni þeirra með öðrum hætti. Nú mætir hvorugur, og skal þá skipa sökunaut talsmann við staðfestinguna.

Þegar vitnaleiðsla eða aðrar sakadómsathafnir fara fram í öðru lögsagnarumdæmi en aðalrannsókn málsins, skal skipa sökunaut talsmann til að gæta hagsmuna hans, nema sjálfur hann eða verjandi hans sé þar viðstaddur.

48. gr.

Um efni skjala, er verða gögn í opinberu máli, og um niðurstöðu rannsókna samkvæmt 46. gr. veitir dómari sökunaut og verjanda hans jafnharðan vitneskju í rannsókn málsins, ef þeim hefir ekki orðið það kunnugt samkvæmt 47. gr. Þó getur dómari brugðið út af þessu, ef honum þykir ástæða til að ætla, að slík vitneskja kunni að verða notuð til þess að torvelða eða seinka rannsókn málsins, en jafnan skal þó veita þeim hana áður en rannsókn er að fullu lokið.

49. gr.

Dómari getur af sjálfsdáðum látið framkvæma þær ráðstafanir gagnvart mönnum og hafa þær aðgerðir, sem í 36., 37., 39. og 41. gr. segir. Og ber lögreglumönnum að veita honum aðstoð í því efni eftir föngum.

50. gr.

Ef sökunautur er í varðhaldi eða annarskonar gæzlu, skal honum gert kleift að koma fyrir dóm samkvæmt 47. gr. Ef hann hefir ekki verið þannig sviptur frelsi sínu, þá skal skýra honum, svo og sækjanda og verjanda, frá þinghöldum með hæfilegum fyrirvara. Er nægilegt að tilkynna þeim í þinghaldi um næsta þinghald, en annarskostar er nóg, að einn stefnuvottur eða lögreglumaður tilkynni þinghald. Ekki frestar það þinghaldi, þótt þessir menn mæti ekki, nema að því leyti sem sökunaut sjálfan varðar, ef hann skyldi yfirheyra.

Þar sem mál er svo vaxið, að ætla má, að sökunautur hafi ekki bakað sér þyngri

refsingu en 1000 króna sekt eða 2 mánaða varðhald, enda séu ekki fleiri en hann kærðir fyrir sama brot, nema svo sé farið um refsingu þeirra allra (beggja) sem sagt var, má, ef gögn eru fram komin um sekt sökunauts, skoða forfallalausa fjarvist hans frá dómi, enda þótt hann hafi verið þangað löglega kvaddur, viðurkenningu á broti og höfða síðan mál á hendur honum á þeim grundvelli.

VII. KAFLI

Um gæzluvarðhald og aðra gæzlu á sökunaut.

51. gr.

Þá er handtekinn maður hefir verið leiddur fyrir dómara, skal hann, nema sökunautur hafi þegar verið látinn laus, innan sólarhrings leggja rökstuddan úrskurð á það, hvort sökunautur skuli settur í varðhald eða ekki. Nú hefir sökunautur ekki verið tekinn fastur, og getur dómari þegar í frumprófi ákveðið, að hann skuli setja í varðhald. Svo getur dómari, á hvaða stigi rannsóknar sem er, ákveðið, að varðhaldi skuli beita, og sömuleiðis látið sökunaut lausan úr varðhaldi, jafnskjótt sem honum þykir ástæðulaust að beita því lengur. Gæzluvarðhaldi skal jafnan markaður ákveðinn tími, sem dómari getur þó stýtt eða lengt með úrskurði annan ákveðinn tíma, ef ekki þykir fært að láta sökunaut lausan.

52. gr.

Gæzluvarðhaldi má aðeins beita, ef ástæða þykir til þess að ætla, að sökunautur hafi gerzt sekur um refsiverðan verknað, enda sé svo ástatt sem nú skal greina:

1. Ef ætla má, að sökunautur muni torvelða rannsókn málsins, ef hann hefir óskert frelsi sitt, svo sem með því að afmá merki eftir brotið eða merki, er í sambandi við það standa, skjóta undan munum eða öðrum gögnum, er brotið varða, hafa áhrif á vitni eða samseka.
2. Ef sökunautur hefir strokið, falið sig eða farið út úr ákveðnu marki eða gert tilraun í þá átt, eða líklegt þykir, að hann muni gera það, eða hann hefir ekki sinnt kvaðningu dómara um að koma fyrir dóm.
3. Ef sökunautur reikar um án þess að hafa fast heimili eða dvalarstað, svo að vitað sé, ef telja má, að hann hafi ekki möguleika til þess að hafa löglega ofan af fyrir sér, eða ef hann er útlendingur og sennilegar upplýsingar vantar um hann sjálfan eða heimilisfang hans.
4. Ef ætla má, að brot hans varði að minnsta kosti tveggja ára fangelsi.
5. Ef ætla má, að hann haldi áfram afbrotum, ef hann er látinn vera laus, meðan mál hans er ekki lokið.
6. Ef varðhald má telja nauðsynlegt til þess að verja aðra fyrir árásum sökunauts eða hann fyrir árásum eða áhrifum annara manna.

Ennfremur má setja þann í gæzluvarðhald; er heitazt hefir við annan mann, ef það telst nauðsynlegt til að verja aðra fyrir árásum þess, er fyrir þeim sökum er hafður.

53. gr.

Ef sökunautur er fyrir dómi, þegar úrskurður um gæzluvarðhald er kveðinn upp, þá skal honum þegar birtur þar úrskurðurinn. Annars kostar skal láta lög-
reglumann þegar birta honum úrskurðinn og, ef því er að skipta, taka hann fastan og setja hann í varðhald. Eftirrit af úrskurði skal, þegar þess er krafizt, láta í té svo fljótt sem unnt er, og ekki síðar en sólarhring þar frá.

54. gr.

Gæzluvarðhaldi má ekki beita:

1. Ef brot það, sem um er að tefla, getur ekki að lögum varðað þyngri refsingu en sektum eða varðhaldi.

2. Ef sökunautur er alþingismaður, meðan Alþingi er háð eða meðan fundafrestun stendur, enda hafi hún ekki verið ákveðin í senn lengur en 14 daga. Þetta gildir þó ekki, ef þingdeild hans leyfir gæzluvarðhald eða alþingismaður hefir verið staðinn að glæp.
3. Ef sökunautur er innan 16 ára aldurs. Í stað varðhalds skal hann með úrskurði falinn forsjá barnaverndarnefndar (skólanefndar), er komi honum fyrir á góðu heimili, eða fái honum aðra viðunandi gæzlu eftir þörfum.
4. Sjúklinga og vanfærar konur eða konur með barn á brjósti skal úrskurða til geymslu eftir læknisráði á spítala eða öðrum viðeigandi stað með þeim hætti, að heilsu þeirra sé borgið.

55. gr.

Gæzlufanga má engri hörku eða harðýðgi beita, enda hafi þeir eigi lakara viðurværi en refsifangar við venjulegt fangaviðurværi.

Rétt er dómara að meina gæzlufanga að hafa samband við aðra menn. Bréf, skeyti og önnur skjöl frá honum eða til hans getur dómari kyrrsett og rannsakað án úrskurðar eftir þörfum.

Um aðbúð gæzlufanga skal að öðru leyti fara eftir 3. málsg. 36. gr.

56. gr.

Nú hefir dómari ákveðið að setja sökunaut í gæzluvarðhald, og getur sökunautur þá, ef dómari telur það nægilega tryggt, fengið að halda frelsi sínu að einhverju leyti eða öllu gegn tryggingu, er hann eða aðrir setja, eða gegn ábyrgð annars manns eða annara manna, venjulega búsettra á landi hér, er dómari tekur gilda. Yfirlýsingu um tryggingu eða ábyrgð bókar dómari í þingbók og lætur viðkomendur undirrita þá bókun eða hann lætur þá gefa út sérstakar skriflegar yfirlýsingar. Ef trygging er sett, þá ber dómara að gera nauðsynlegar ráðstafanir lögum samkvæmt til verndar hennar gagnvart sökunaut og öðrum mönnum. Ef munir eru settir að handveði, ber dómara að geyma þá á tryggum stað.

Trygging eða ábyrgð skal miða við ákveðna fjárhæð, og skal vera tilskilið, að þeirri upphæð skuli vera fyrirgert til ríkissjóðs, ef sökunautur fer úr marki því, er dómari setur honum, án leyfis dómarans.

Nú brýtur sökunautur boð dómara um dvöl í ákveðnu takmarki, og skal þá af tryggingarfé eða ábyrgðarfé greiddur skaði sá, er sökunautur hefir verið dæmdur til að greiða, ef með þarf. Ef sökunautur kemur af sjálfs sín vilja fyrir dómara innan mánaðar frá því, er hann braut boð dómarans, getur dómari ákveðið, að tryggingu eða ábyrgð sé þó ekki fyrirgert, nema að því leyti sem það brot hans hefir valdið sérstökum kostnaði.

Sökunautur skal fá tryggingu leysta, ef hann kys heldur að fara í gæzluvarðhald. Trygging eða ábyrgð, er annar maður setur, skal leyst, ef hann krefst þess og sökunautur hefir enn ekki brotið boð dómara um vistarmark hans. Svo fellur trygging eða ábyrgð niður, ef dómari ákveður allt að einu að setja sökunaut í varðhald, eða sökunautur andast, rannsókn lýkur án málshöfðunar og þegar úrslitadómur er um málið genginn.

Ágreining vegna tryggingar eða ábyrgðar úrskurðar dómari, og má skjóta þeim úrskurði með kæru til æðra dóms eða með áfrýjun opinbera málsins sjálfs.

57. gr.

Hvort sem trygging eða ábyrgð er sett eða ekki, getur dómari lagt fyrir sökunaut að halda sér í ákveðnu takmarki (kirkjusókn, hreppi, kaupstað, lögsagnarumdæmi o. s. frv.), eða komið honum til dvalar og gæzlu á ákveðnu heimili með meiri eða minni takmörkunum á frelsi hans. Þar sem fangahúss er ekki kostur, er hverjum, sem er þess megnugur að áliði dómara, skylt að takast á hendur vist og gæzlu fanga, nema hann megi teljast hættulegur lífi manna eða heilbrigði. Ef

Því er að skipta, ber dómara að gera aðrar viðeigandi ráðstafanir til geymslu fangans, svo sem geymslu á honum í aðgreindum, nægilega traustum klefa, ef ekki er fangahús til ráðstöfunar, o. s. frv.

Ákvörðun sinni um gæzlu sökunauts samkvæmt þessari grein getur dómari breytt, hvenær sem honum þykir ástæða til.

58. gr.

Sá, er settur hefir verið í gæzluvarðhald gegn fyrir mælum 54. gr., á rétt til fébóta fyrir sönnuð eða sennileg atvinnuspjöll, álitshnekki og miska, hver sem úrslit málsins verða.

Sá, er sætt hefir varðhaldi samkvæmt 1.—6. tölul. 52. gr. eða gæzlu samkv. 4. tölulið. 54. gr., á heimtingu á bótum sliikum sem í 1. málsg. segir, ef rannsókn málsins hefir lokið án höfðunar refsímáls á hendur honum eða ef hann hefir verið sýknaður með úrslitadómi í því máli, enda megi fremur ætla hann sýknan en sek-an, og hafi hann ekki orðið varðhaldsvistarinnar valdur með visvitandi eða stórkostlega gáleysislegu ólögmeðu framferði í sambandi við rannsókn málsins.

Með þeim skilyrðum, sem í 2. málsg. greinar þessarar segir, á sá kröfu til bóta, er sætt hefir gæzlu samkvæmt 57. gr., ef gæzlan hefir falið í sér verulega frelsisskerðingu, enda ber að taka til greina til lækkunar bótum, ef telja má frelsisskerðinguna verulega vægari en venjulegt gæzluvarðhald.

59. gr.

Ríkissjóður ábyrgist greiðslu bóta, en endurgjaldskröfu á hann á hendur dómara, ef varðhaldsvistin verður talin honum til embættisbrots af ásetningi eða gáleysi, enda má stefna dómara til greiðslu bóta in solidum með ríkissjóði.

60. gr.

Sóknaraðild máls til bóta samkvæmt 58. gr. á sá, er varðhaldi eða gæzlu hefir sætt, eða löglegur fyrirvarsmaður hans. Nú læzt sá, er gæzlu eða varðhaldi sætti, áður en mál er höfðað eða til lykta leitt, og getur þá þrotabú hans eða skuldafrágöngudánarbú haldið málinu að því leyti sem það varðar fjárhagstjón hans áfram eða höfðað það. Þar næst á maki hans, og, að maka frátöldum, niðjar og kjörbörn hans, sókn þess máls með sama hætti og hann sjálfur. Nú sækir eitt barna hans málið, og eru þá aðgerðir þess bindandi fyrir hin börnin, en rétt er þeim að ganga inn í málið.

Varnaraðild á dómsmálaráðherra fyrir hönd ríkissjóðs, svo og dómari samkvæmt 59. gr.

Mál til bóta samkvæmt 58. gr. er undanþegið sáttatilaun, og skal höfða það fyrir hæstarétti. Veita skal sóknaraðila gjafsókn án tillits til efnahags hans, ef málstaður hans þykir líklegur, og skipa honum talsmann, en dæma má hann til greiðslu málskostnaðar, ef hann tapar málinu að öllu eða verulegu leyti.

Skaðabótakröfu getur aðili og borið fyrir æðra dóm í sambandi við áfrýjun refsímáls, og fer þar um sem skaðabótakröfur eftir 97. gr., svo sem við á.

61. gr.

Ef sá, er gæzlu eða varðhaldi sætti, höfðar mál til bóta samkvæmt 58. gr., skal hæstaréttarstefna tekin út innan árs frá uppkvaðningu úrslitadóms í refsímáli á hendur honum, eða ef slíkt mál hefir ekki verið höfðað eða til lykta leitt, innan árs frá því er rannsókn lauk eða mál féll niður. Ef lögráðamaður sökunauts hefir ekki getað höfðað málið innan tilskilins tíma eða sökunautur hefir andazt án þess að hafa höfðað mál áður en frestur var liðinn, má hæstaréttarstefnu taka út innan 3 mánaða frá því er ársfrestinum lauk.

VIII. KAFLI

Um sækjanda og verjanda.

62. gr.

Eftir frumpróf, enda játi sökunautur þá eigi afdráttarlaust sök sína og brot er einfalt, skal, ef ákveðið er að rannsókn skuli halda áfram, skipa verjanda:

- a. Ef sökunautur eða lögráðamaður hans, ef hann er ólögráður, óskar þess:
 1. Ef brot er svo vaxið, að refsidómur fyrir það mundi baka sökunaut missi þjóðfélagsréttinda, svo sem missi kjörgengis eða kosningarréttar, atvinnuréttinda o. s. frv.
 2. Ef brot getur varðað hærri sektum en 1000 krónum, tveggja mánaða fangelsi, eða það hefir í för með sér upptöku eigna, er verulegum verðmætum nema, miðað við efnahag og ástæður sökunauts.
- b. Án óskar sökunauts eða lögráðamanns hans:
 1. Hvarvetna þess er vitnaleiðsla, matsgerð eða skoðunargerð skal fara fram eða staðfesta að sökunaut fjarstöddum. Þó má vikja frá þessu, ef dómari telur hættu á því, að sönnunargögn þessi mundu glatast, ef beðið væri eftir skipun verjanda.
 2. Ef dómari ákveður, að rannsókn skuli fara fram fyrir lokuðum dyrum.
 3. Ef sökunautur er að álitum dómara sérstaklega sljór eða skilningslitill eða haldinn einhverjum þeim annmarka, er torveldi verulega skynjanir hans og það telst skipta máli um rannsókn málsins, svo sem málleysi, sjónleysi eða heyrnarleysi o. s. frv. Í málum samkv. 2. gr. getur dómari og skipað verjanda.

Dómari skal jafnan, þegar lögskytt er eða að hans álitum ástæða til að skipa sökunaut verjanda, vekja athygli hans á rétti hans í því efni, og veita honum þá kost á því að benda á einhvern þann mann, er lögum samkvæmt hefir rétt til að fara með það starf almennt og í því máli sérstaklega fyrir þeim dómi.

Nú vill sökunautur ekki, að honum verði verjandi skipaður, og skal það þá ekki gert, nema dómara þyki allt að einu sérstök ástæða til þess.

Nú eru fleiri menn en einn fyrir sökum hafðir, og skal þá sami vera verjandi þeirra allra (beggja), ef víst eða líklegt þykir, að hagsmunir þeirra rekist ekki á.

63. gr.

Þar sem verjandi er skipaður, skal og sækjanda skipa. Skal hann vera einhver slikur maður, er heimilt sé að fara með það starf lögum þessum samkvæmt.

64. gr.

Í Reykjavík og annarstaðar, þar sem kostur er löggiltra málflutningsmanna, skal sækjandi og verjandi tekinn úr hópi þeirra. Þó getur dómari eftir ósk sökunauts skipað honum einhvern annan mann, er mæta má í málum annara manna, þar sem eigi eru löggiltir málflutningsmenn, ef hann telur hag sökunauts borgið í höndum slíks manns og engar sérstakar ástæður mæla því annars í gegn.

65. gr.

Dómari sá, er með aðalrannsókn máls fer, skipar sækjanda og verjanda í því máli. Nú skal vitnaleiðsla eða staðfesting mats- eða skoðunargerðar fara fram í öðru lögsagnarumdæmi, og skipar þá dómari þar sækjanda og verjanda til þess að vera við þær dómsathafnir, nema sækjandi og verjandi við aðalrannsóknina séu þar viðstaddir.

66. gr.

Ekki má skipa þann mann verjanda, sem hefir borið vitni eða verið mats- eða skoðunarmaður í því máli, eða þann, er vera mundi óhæfur dómari í því sökunaut

í óhag, eða þann, er riðinn kann að vera við málið eða hefir að öðru leyti hag eða óhag af úrslitum þess, né heldur þann, er skipun hans gerði dómara óhæfan til að fara með málið. Sækjanda skal og skipa þann einn, er öll skilyrði hefir til þess að rækja starfa sinn með samvirkusemi og helzt að lögum, og ekki má það heldur vera sá, er skipun hans gerði dómara óhæfan til að fara með málið.

67. gr.

Skylt er bæði sækjanda og verjanda að vinna að því eftir föngum, að hið sanna komi fram, en sækjanda einkum, að það komi fram, hver valdur er að broti, og að nánari atvik í sambandi þar við komi í ljós, og verjanda að verja sökunaut við misskilningi og fátí og fá það í ljós leitt, er bendir til sýknu hans eða málsbóta. Sækjanda og verjanda er, tilkvöddum með hæfilegum fyrirvara eftir ákvörðun dómara, skylt og rétt að vera við þinghöld málsins, sbr. þó 47. gr. Verjanda er, nema dómari sjái því eitthvað sérstakt til fyrirstöðu, rétt að tala við sökunaut undir fjögur augu, þótt hann sé í gæzlu eða varðhaldi, og ekki verður verjandi krafinn vitnisburðar fyrir dómi um það, er sökunautur kann að hafa trúað honum fyrir um afstöðu sína til brots þess eða brota þeirra, sem um er að tefla. Verjanda ber að hafa vakandi auga á því, að ekki sé á nokkurn hátt misfarið við sökunaut um varðhaldsvist hans eða gæzlu eða í rannsókn málsins.

Á sækjanda og verjanda hvílir þagnarskylda um þau atriði, er þeir hafa komizt að í starfi sínu og ekki eru almenningi þegar kunn.

68. gr.

Það er borgaraskylda hverjum heilum manni, eldri en 23 ára og yngri en 65 ára, að taka að sér starfa sækjanda og verjanda í opinberu máli. Þann, er dómari telur rækja starfann óviðunandi, getur hann leyst frá honum og skipað annan í staðinn. Sama er, ef sækjanda eða verjanda verða forföll, er að álit dómarans hindra þá frá því að inna starfið af hendi.

69. gr.

Dómara er skylt að láta sækjanda og verjanda í té skjöl þau, er málið varða, eða eftirrit þeirra, að svo miklu leyti sem þau eru nauðsynleg til sóknar eða varnar þess, en skylt er þeim að skila þeim aftur til dómarans, þegar starfi þeirra er lokið, ef þess er krafizt.

Þóknun sækjanda og verjanda skal ákveða í dómi í málinu, ef það lýkst með þeim hætti, nema viðkomandi hafi afsalað sér þóknun. Ef máli lýkur ekki með dómi, getur sækjandi og verjandi látið rannsóknardómara ákveða þóknun, og hver hana greiði, með úrskurði, er bóka skal í þingbók, og er sú ákvörðun bindandi og aðfararhæf sem dómur væri. Nú mætir maður sem sækjandi eða verjandi samkvæmt 65. gr. við einstakt þinghald, og getur hann þá fengið ákvörðun dómara þess í lok þinghaldsins um þóknun sína, og hefir sú ákvörðun sömu þýðingu sem samsvarandi ákvörðun dómara aðalrannsóknar.

Þóknun sækjanda og verjanda greiðist sem annar sakarkostnaður.

70. gr.

Ef sækjandi eða verjandi torveldar rannsókn eða misbeitir stöðu sinni með öðrum hætti, eða rýfur þagnarskyldu sína samkvæmt 67. gr., varðar það refsingu eftir ákvæðum hegningarlaganna um afbrot í embætti og sýslan.

IX. KAFLI

Um sönnun og sönnunargögn.

71. gr.

Sönnunarbyrðin fyrir sekt sökunauts hvílir á ákærvaldinu. Sbr. 46. og 2. málsg. 50. gr. Dómari metur það eftir atvikum, hvaða þýðingu þær staðreyndir hafi, er eigi varða beinlínis þá staðreynd, er sanna skal, en leiða kann að mega af ályktun um þá staðreynd eða þær staðreyndir, svo sem návist sökunauts á vettvangi, merki á mönnum eða munum, verkfæri eða aðrir munir í vörzlum hans eða annara, efnahagur hans fyrir og eftir brotið, hegðun hans fyrr og síðar, uppeldi, menntunar-ástand, framkoma hans í rannsókn málsins o. s. frv.

72. gr.

Dómari metur það eftir því, sem atvik liggja til, hvert mark skuli á skýrslum sökunauts tekið.

73. gr.

Um vitnaskyldu fer samkvæmt 124. og 125. gr. laga um meðferð einkamála í héraði, með þeim afbrigðum, er hér segir:

1. Ef brýna nauðsyn ber til sökum samprófunar sökunauts og vitnis, getur dómari skyldað það til þess að mæta fyrir dómi í aðalrannsókn málsins, enda þótt það eigi lengri leið að fara til þingstaðar en í 1. málsg. 124. gr. áðurnefndra laga segir, enda sé samgöngum milli heimilis vitnis og þingstaðar svo háttáð sem þar segir, og verði eigi talið, að vitni biði vegna þingsóknar sinnar tilfínnanlegt tjón á atvinnu sinni, og að heilsufar og heimilishagir þess séu þingsókn þess ekki til fyrirstöðu. Skal dómari kynna sér þessi atriði, áður en hann ákveður að kalla vitnið fyrir dóm sinn, ef honum eru þau ekki áður kunn.
2. Undanþáguréttur samkvæmt 1. tölul. og upphafi 2. tölul. 125. gr. áðurnefndra laga tekur ekki til opinberra mála. Þó er hjónum, er saman búa, er þau eru krafín vitniburðar, óskýlt að skýra frá því fyrir dómi, sem þau hafa sagt hvort öðru í trúnaði. Ekki er vitni heldur skýlt að svara spurningu, ef svarið kynni að fela í sér játningu eða bendingu um það, að það hefði framið refsiverðan verknað.
3. Stefnufrest vitna má stytta allt að helmingi frá því, sem ákveðið er í einkamálum. Vitni má flytja með valdi fyrir dóm.

74. gr.

Ákvæði 3. og 4. tölul. 126. gr. laga um meðferð einkamála í héraði gilda ekki í opinberum málum, né heldur ákvæði 5. tölul. sömu greinar, enda verður vitneskja um þar greind atriði ekki notuð sem sönnunargagn til þess að koma fram ábyrgð á hendur ónafngreindum manni fyrir ritsmið hans.

75. gr.

Ákvæði 127.—135. gr. laga um meðferð einkamála í héraði skulu og taka til opinberra mála. Dómari leyfir sækjanda og verjanda að spyrja vitni með sama hætti sem aðilum eða umboðsmönnum þeirra í einkamálum. Vitni skal eigi látið vera við yfirheyrslu sökunauts, nema dómari telji sérstaka ástæðu til, fyrr en báðir hafa gefið skýrslu og samprófun þeirra fer fram. Dómari lætur vitni staðfesta skýrslu sína, ef ósamræmi er í verulegu atriði milli skýrslu sökunauts og vitnis eða milli vitnaskýrslna sín á milli.

76. gr.

Ákvæði 136.—144. gr. laga um meðferð einkamála í héraði gilda og um opinber mál, að því breyttu, að dómari lætur mat eða skoðun fara fram af sjálfsdáðum, að hann gerir sökunaut, sækjanda og verjanda viðvart um dómkvaðningu

mats- eða skoðunarmanna, að dómkvaðning fer fram, þótt enginn þeirra mæti, að dómara og sækjanda og verjanda þer að veita matsmönnum leiðbeiningar eftir föngum, að mat og skoðun getur farið fram, þótt sökunautur, sækjandi eða verjandi mæti ekki, að mats- eða skoðunargerð skal fá dómara í hendur, og að dómari ákveður um staðfestingu mats- og skoðunargerðar samkvæmt niðurlagsákvæði 75. gr.

Um líkskoðun og krufning líka fer eftir gildandi reglum.

Dómari getur ákveðið með dómsúrskurði skoðun á sökunaut, þar á meðal læknisrannsókn um sakhæfi hans, og öðrum mönnum til upplýsinga í opinberu máli, enda má beita valdi, ef nauðsyn krefur, til framkvæmdar slíkum úrskurði. En framkvæma skal skoðun svo, að þeim, er hlut á að máli, verði sem minnst mein, miski eða tjón af. Konur eða lækni skulu konur skoða, ef við verður komið. Nú þarf leitar í húsi til framkvæmdar mati eða skoðun, og skal þar um fara eftir 49. gr.

Skoðunargerðir dómara fara fram fyrir dómi, og má flytja dómþing eftir þörfum í því skyni.

77. gr.

Um skjöl í vörzlum sökunauts eða þriðjамanns fer eftir 49. gr.

Ákvæði 149., 150. og 151. gr., sbr. 152.—159. gr. laga um meðferð einkamála í héraði gilda og í opinberum málum svo sem við á. Rannsókn skjala fer fram fyrir dómi, eftir því sem við verður komið.

78. gr.

Eið aðilja má ekki leyfa í opinberum málum.

X. KAFLI

Um málshöfðun, stefnu og málsmeðferð.

79. gr.

Nú ákveður saksóknari málshöfðun, og skal hann þá senda dómara skriflega fyrirskipun þar um. Í henni skal, auk nafns og nægilegrar greiningar á sökunaut, taka fram, fyrir hvaða brot mál skuli höfð, og nefna brotið eða brotin því heiti, er þau hafa í lögum, eða skilgreina þau á annan hátt, svo að ekki verði um villt. Ef um hlutdeild eða tilraun er að tefla, skal það og tekið fram. Svo skal og nefna þær lagagreinir, sem brotin varða eða kunna að varða við. Þá skal og greina þær kröfur, er gera beri, svo sem refsikröfu, skaðabótakröfu, kröfu um réttindamissi, eignaupptöku, kröfu um greiðslu sakarkostnaðar af hendi sökunauts eða sökunauta. Í málshöfðunarboði má ekki skirskota til framkominna sannana eða setja þar lögfræðilegar athugasemdir fram en sagt hefir verið.

Ekki má dæma sökunaut fyrir aðrar athafnir en þær, sem í málshöfðunarboði greinir, né heldur dæma aðrar kröfur á hendur honum. Sbr. þó 81. gr.

Dómari getur ritað ákvörðun sína um stað og stund til þingfestingar málsins á málshöfðunarskipun og lætur síðan birta fyrir sökunaut, sækjanda og verjanda með venjulegum hætti eða fyrir dómi, ef því er að skipta.

80. gr.

Nú ákveður dómari málshöfðun af sjálfsdáðum, og getur hann þá, ef því er að skipta, bókað í þingbók þá ákvörðun, enda svari efni þeirrar bókunar að öllu til efnis málshöfðunarboðs samkvæmt 79. gr. Auk þess bókar dómari stað og stund til þingfestingar málsins. Bókunina les dómari því næst upp fyrir sökunaut og sækjanda og verjanda, ef þeir eru skipaðir og viðstaddir, en annars kostar birtir hann þeim hana. Skytt er dómara að veita sökunaut, sækjanda og verjanda þegar eftirrit af bókun.

Nú er sú meðferð ekki höfð, sem í 1. málsg. segir, og gefur dómari þá út stefnu til sökunauts eða sökunauta, með því efni, sem í 79. gr. segir, og lætur birta hana

með venjulegum hætti fyrir þeim, er í 1. málsgr. segir. Stefna má eigi heldur hafa að geyma skírskotun til framkominna sannana né lögfræðilegar athugasemdir fram- ar en áður er mælt.

Bókun og stefna samkvæmt 1. og 2. málsgr. markar heimild til dómsálagningar með sama hætti sem málshöfðunarskipun samkvæmt 79. gr.

81. gr.

Nú virðist saksóknara eða dómara, að brot, lagagreininir eða kröfur sé ekki nægi- lega glögg tiltekið í málshöfðunarskipun, bókun eða stefnu, og getur þá hvor þeirra sem vill aukið við eða leiðrétt með framhaldsskipun um málshöfðun, framhalds- bókun eða framhaldsstefnu, er svo skal birta með þeim hætti, sem áður segir, svo tímanlega að vörn verði við komið að því leyti. Dómsmálaráðherra getur með sama hætti leiðrétt og aukið málshöfðunarskipun, er hann hefir ákveðið málshöfðun.

Stefnufrest má stytta í opinberum málum um allt að helmingi frá því, sem á- kveðið er í einkamálum. Stefnu má birta sökunaut í varðhaldi eða á gæzlustað hans, og miðast frestur þar við.

82. gr.

Þá er málshöfðun hefir verið ákveðin, nefnist sökunautur ákærði, og mál á hendur honum nefnist þá: Ákærvaldið gegn N. N.

Ef skipun sækjanda eða verjanda hefir eigi þegar verið ákveðin í lok rannsókn- ar, skal venjulega ganga frá þeim atriðum, þegar er mál er þingfest.

83. gr.

Verjanda skal skipa:

1. Ef sökunautur eða lögráðamaður hans óskar þess. Ef sökunautar eru tveir eða fleiri, skal sami verjandi skipaður báðum eða öllum, nema hagsmunir þeirra megi ekki saman fara eða einhver þeirra kjósi sér ákveðinn mann skipaðan, er fullnægir skilyrðum til starfsins. Nú óska sumir sér skipaðan verjanda, en aðrir ekki, og verður þeim þá ekki skipaður verjandi, sbr. þó 2. tölul. hér á eftir. Þegar skýlaus játning liggur fyrir af hálfu sökunauts, eða aðrar ótví- ræðar sannanir fyrir broti hans, málið er einfalt og refsing hans virðist eftir því, sem fyrir liggur, ekki munu fara fram úr 1000 króna sekt eða tveggja mán- aða varðhaldi, þarf dómari þó ekki að skipa sökunaut verjanda.
2. Ef dómari telur annars sérstaka ástæðu til þess, svo sem ef eigi liggja fyrir glöggar sannanir um sekt sökunauts eða mál er margbrotið eða vafasamt að öðru leyti, eða ef um stórbrot er að tefla o. s. frv.
3. Ef ekki er mætt af hendi sökunauts forfallalaust, þegar mál er þingfest eða síðar, og eigi stendur svo á sem í 2. tölul. 84. gr. segir.

Ef ekki er skipaður verjandi samkvæmt framanskráðu, getur sökunautur jafnan falið ákveðnum manni, er skilyrði hefir til að gegna starfi verjanda, að bera fram vörn, en eigi verður þóknun slíks verjanda talin til sakarkostnaðar.

Sækjanda skal eigi skipa:

1. Ef verjandi er ekki skipaður.
2. Ef sökunautur hefir skýlaust játað á sig brot, eða ef sökunautar eru tveir eða fleiri, ef þeir hafa báðir eða allir kannast skýlaust við brot sitt eða brot sín. Ef mál er margbrotið eða einhver önnur sérstök ástæða er fyrir hendi, getur dómari þó skipað sækjanda.
3. Ef refsing sökunauts, og ef þeir eru tveir eða fleiri, þá beggja eða allra, virðist ekki munu fara fram úr sektum eða varðhaldi. Niðurlagsákvæði 2. tölul. skal þó einnig eiga hér við.

Sækjanda og verjanda skal venjulega skipa þá, er það starf hafa haft í aðal- rannsókn málsins. Ef aðrir menn verða skipaðir, fer um kjör þeirra og skilyrði til starfans samkvæmt 66., sbr. síðustu málsgr. 62. gr., 63. og 64. gr.

84. gr.

Dómari getur þegar tekið mál til dóms í því þinghaldi, er í 1. málsgr. 80. gr. segir, ef sökunautur eða enginn sökunauta, ef þeir eru tveir eða fleiri, óskar sér skipaðan verjanda eða óskar frests til varnar sér.

Nú hefir málshöfðunarskipun verið birt samkvæmt niðurlagi 79. gr. eða stefna gefin út og birt samkvæmt 2. málsgr. 80. gr., og getur dómari þá þegar eftir þingfestingu máls og framlagningu skjala tekið mál til dóms:

1. Ef verjandi og sökunautur eða sökunautar óska ekki frests til að færa fram vörn.
2. Ef hvorki sökunautur né verjandi mæta, og dómari telur refsingu, eins og málið liggur fyrir, ekki geta farið fram úr 1000 kr. sekt eða 2 mán. varðhaldi.
3. Ef sókn, ef sækjandi hefir verið skipaður, og vörn er þá fram komin, og viðkomendur óska eigi að færa fram frekari sókn og vörn eða dómari sér þess enga þörf.

85. gr.

Nú verður ekki svo með farið sem í 84. gr. segir, og skal þá, eftir að dómari hefir þingfest mál og lagt fram eftirrit af rannsókn málsins og önnur skjöl, svo með fara sem hér segir:

1. Ef skipaður hefir verið sækjandi og verjandi og þeir mæta, þá skal dómari fyrst ákveða, hvort mál skuli munnlega flutt eða skriflega. Mál skulu munnlega flutt, nema þau séu sérstaklega margbrotin og sé skriflegs málflutnings óskað eða dómari telji hann verulega hentugri. Nú skal mál munnlega flytja, og fær dómari þá sækjanda og verjanda sitt eintakið hvorum af skjölum málsins og ákveður stað og stund til málflutnings. Skal sækjandi og verjandi koma fyrir dóm á tilteknum stað og stundu. Sækjandi og verjandi mega tvisvar tala, ef þeir vilja, enda er sökunaut rétt að taka til máls einu sinni að þeirra ræðum loknum. Er málflutningi þá lokið, og skal taka mál til dóms. Um munnlegan málflutning fer annars eftir 112. gr. laga um meðferð einkamála í héraði.

Nú er mál skriflega flutt, og afhendir dómari þá sækjanda skjöl málsins og veitir honum hæfilegan frest til sóknar og ákveður stað og stund til næsta þinghalds. Þá leggur sækjandi fram sókn sína, en verjandi fær málsskjölin léð og hæfilegan frest til varnar. Í næsta þinghaldi leggur verjandi fram vörn sína, og getur dómari veitt þeim enn hvorum um sig frest til framhaldssóknar og framhaldsvarnar einu sinni, en að því loknu verður mál tekið til dóms.

2. Ef sækjandi er ekki skipaður, skal mál jafnan skriflega flutt. Eftir þingfestingu máls og framlagning skjala fær verjandi eða sökunautur frest til varnar, er hann leggur fram í næsta þinghaldi, en að því loknu verður mál tekið til dóms. Skipuðum verjanda skal lána málsskjölin, en sökunaut sjálfum eða kjörnum verjanda því aðeins, að dómari telji það hættulaust, enda eigi þeir, ef og að því leyti sem málsskjölin verða ekki fengin þeim í hendur, kost á að nota þau með umsjá dómarans.

86. gr.

Ef sækjanda eða verjanda eða sökunaut, ef hann ver sig sjálfur, verða forföll, skal máli fresta hæfilegan tíma, og gerir dómari þeim viðvart um næsta þinghald.

Ef sækjandi mætir ekki forfallalaust að fresti samkvæmt 1. málsgr. liðnum, en verjandi eða sökunautur mætir, verður mál jafnan skriflega varið samkvæmt 85. gr. Ef verjandi eða sökunautur, er ver sig sjálfur, mæta ekki forfallalaust að fresti liðnum, verður mál þegar tekið til dóms, nema dómara þyki sérstök ástæða til að fresta máli, svo að vörn megi koma fram.

Ef forföll eru sönnuð áður en mál er dæmt, getur dómari þó tekið það upp af nýju og leyft vörn í málinu.

87. gr.

Dómari getur bæði af sjálfsdáðum og að tilhlutun sækjanda, verjanda eða sökunauts, og bæði fyrir og eftir að mál hefir verið tekið til dóms, tekið af nýju upp rannsókn um einstök atriði, og fer um hana eftir VI. kafla laga þessara. En jafnan skal viðkomendum veittur kostur á að kynna sér árangur slíkrar rannsóknar. Ef rannsókn hefir fram farið að málflutningi loknum, ákveður dómari, hvort málflutningur skuli tekinn upp aftur vegna þess, er fram hefir komið í rannsókninni.

88. gr.

Opinber mál skulu rekin með þeim hraða, sem unnt er. Sækjandi, verjandi eða sökunautur hafa ekki forræði um gang málsins, né heldur er dómari bundinn við málflutningsyfirlýsingar þeirra eða kröfur, nema þær séu borgararéttar eðlis. Ekki skiptir það máli, hvenær málflutningsyfirlýsingar eða kröfur koma fram í flutningi opinbers máls.

XI. KAFLI

Um sakarkostnað.

89. gr.

Til sakarkostnaðar í opinberum málum telst:

1. Ferðakostnaður dómara og sækjanda og skipaðs verjanda, ef því er að skipta, enda skal greiða þeim óhjákvæmilegan kostnað af ferðalagi vegna rannsóknar og meðferðar málsins.
2. Þóknun sækjanda og skipaðs verjanda.
3. Þóknun fyrir aðstoð vegna málsins, svo sem skjalþýðingar, dómtúlkun, afnot muna annara manna o. s. frv.
4. Gæzlu-, varðhalds- og flutningskostnaður sökunauts, þar til framkvæmd refsingar hefst samkvæmt ákvæðum dómsins.
5. Þóknun til vitna, mats- og skoðunarmanna.
6. Þingvotta- og birtingargjöld.
7. Kostnaður af kyrrsetningu samkvæmt 94. gr. og fullnustu dóms með aðför.
8. Annar óhjákvæmilegur kostnaður.

Réttargjöld, gjald fyrir eftirrit beinlínis í þágu málsins, stimplun dómsgerða eða staðfestingu skal eigi greiða.

90. gr.

Nú er sökunautur sýkn dæmdur af refsikröfum, af hvaða ástæðu sem er, eða refsímál gegn honum fellur niður án þess að svo sé ástatt sem í 22. gr. segir, og skal þá einnig sýkna hann af málskostnaðarkröfu. Þó skal dæma greiðslu sakarkostnaðar á hendur sökunaut að einhverju leyti eða öllu, ef hann hefir orðið kostnaðar valdur með visvitandi eða stórkostlega ólögmetu framferði í rannsókn máls eða í sambandi við hana.

Nú eru tveir menn eða fleiri hafðir fyrir sökum, og eru sumir sýknaðir og sumir sakfelldir, og skal þá frá draga þann hluta kostnaðar, er telja má aðeins koma hinum sýknaða eða sýknuðu við, nema telja megi hinn dómfellda, eða hina dómfelldu, einnig beinlínis valdan að honum. Ef slíkur frádráttur verður ekki gerður nákvæmlega, metur dómari það, í hvaða hlutföllum hinn sakfelldi skuli bera sakarkostnað á móti ríkissjóði.

91. gr.

Nú er sökunautur sakfelldur fyrir það brot eða þau brot, sem honum er sök á gefin, og skal þá dæma greiðslu sakarkostnaðar á hendur honum.

Nú er sökunautur sakfelldur fyrir sum þau brot, er honum er sök á gefin, en sýkn dæmdur af öðrum, og getur dómari þá ákveðið, að hann skuli greiða nokk-

urn hluta kostnaðar, en að hinn hlutinn skuli greiddur úr rikissjóði, með þeim hætti, er í 90. gr. segir.

Kostnað, sem sækjandi eða verjandi eða lögreglumenn eru valdir að vegna vanrækslu eða skeytingarleysis í starfi sínu, skal ekki dæma sökunaut til að greiða. Getur dómari ákveðið í dómi refsímálsins eða úrskurði, ef máli lýkur án dóms, skyldu þeirra til að greiða slíkan kostnað, en veita skal hann þeim áður kost á að láta uppi álit sitt.

92. gr.

Nú eru tveir menn eða fleiri sóttir til refsingar í sama máli og sekir dæmdir, og skal þá hvorum (hverjum) þeirra gert að greiða gæzlu- eða varðhaldskostnað sinn og þóknun til skipaðs verjanda síns einum sér, ef hann hefir fengið sér skipaðan annan verjanda en hinn eða hinir. Ef sumir hinna sakfelldu eru saman um verjanda, en þó ekki allir, þá skal dæma þá in solidum til að greiða þóknun verjanda síns.

Nú hafa sökunautar allir eða báðir tekið þátt í broti með vitund og vilja hvor (hver) annars og eru dæmdir til refsingar fyrir það í sama máli, og skal þá venjulega dæma þá til að greiða sakarkostnað in solidum (sbr. þó 1. málsg.). Ef samband þeirra einhverra eða allra um brot hefir ekki verið slíkt, skiptir dómari sakarkostnaði milli þeirra í þeim hlutföllum, er honum þykir sanngjarnt vera.

93. gr.

Í dómi og úrskurði, ef máli lýkur án dóms, skal almennt kveða á um skyldu sökunauts til að greiða sakarkostnað, án ákvörðunar upphæðar.

Dómari gerir heildarreikning yfir sakarkostnað og sendir hann, ásamt fylgiskjölum, til dómsmálaráðuneytisins, er úrskurðar reikninginn og greiðir dómara það, sem hann kann að hafa lagt út eða greiða á síðar. Refsidómur, ásamt úrskurðum reikningi, verður þá lögleg heimild til aðfarar í fé sökunauts eða sökunauta.

94. gr.

Til tryggingar greiðslu sakarkostnaðar og skaðabóta eða til undirbúnings eignartöku, ef því er að skipta, skal dómari, ef hann hefir jafnframt fógetavald, kyrrsetja eða láta fógeta annars kyrrsetja eignir sökunauts eða sökunauta, ef hættu má telja á því, að þeim verði ella undan skotið eða að þær glatist eða rýrni að mun, svo að ekki verði nægilegt til greiðslu sakarkostnaðar eða bóta á sinum tíma, og fer það eftir álitum dómara, hversu mikið skuli kyrrsetja. Um framkvæmd og þýðingu kyrrsetningar fer sem um kyrrsetningu fjármuna almennt, en þó með þeim afbrigðum, er hér segir:

1. Tryggingu þarf enga að setja.
2. Ábyrgð á kyrrsetningu þessari fer eftir almennum skaðabótareglum.
3. Mál til réttlætningar kyrrsetningu þarf ekki að höfða.

Dómari kveður á um varðveizlu kyrrsettra muna og sér um, að þær ráðstafanir verði gerðar, er með þarf að lögum til verndar kyrrsetningu. Eigi skal stimpilgjald eða þinglýsingar greiða fyrir þessar ráðstafanir.

Kyrrsetning fellur niður jafnskjótt sem sökunautur hefir verið sýknaður með úrslitadómi eða úrskurði af greiðslu sakarkostnaðar og skaðabóta, eða málsókn hefir verið undan felld eða látin niður falla og eigi koma ákvæði 22. gr. til greina, og á hann þá heimtingu á því, að honum verði, honum að kostnaðarlausu, fengin umráð yfir hinum kyrrsettu verðmætum og úr gildi felldar þær ráðstafanir aðrar, sem gerðar kunna að hafa verið til verndar kyrrsetningunni. Ef sökunautur hefir greitt sakarkostnað eða dæmdar skaðabætur, á hann og heimtingu til hins sama, en greiða verður hann þá kostnað þar af.

XII. KAFLI

Um skaðabætur.

95. gr.

Nú kemur það í ljós í rannsókn opinbers máls, að einhver hefir beðið fjártjón eða annað tjón, er bæta skal að lögum, vegna brots eða brota, og skal dómari þá, ef þess er kostur án verulegra tafa á málinu, veita aðilja kost á að koma kröfu sinni um bætur fyrir dóm. Skal aðili gera kröfu fyrir dómi eða umboðsmaður hans. Sökunaut skal og veita kost á að láta uppi álit sitt um skaðabótakröfu. Ef hann samþykkir kröfu, þá skal kveða á um hana í refsidómi í málinu. Ef sökunautur samþykkir ekki kröfu, en þó má telja, að hann skuli bætur greiða, getur dómari eftir kröfu aðila látið dómkvadda menn meta bætur áður en mál er tekið til dóms, en annars kostar metur hann bætur sjálfur.

96. gr.

Nú er sökunautur sýkn dæmdur af refsikröfu eða ekki eru fram komnar nægilegar upplýsingar um skaðabótakröfu, og verður þá ekki lagður dómur á hana í því máli. Æðri dómur getur þó, ef bætur hafa verið dæmdar í héraði, dæmt skaðabótakröfu, þótt hann sýkni af refsikröfu.

97. gr.

Ef dómi í opinberu máli, þar sem skaðabótakrafa hefir verið dæmd að efni til, er skotið til æðra dóms, skal þar og taka skaðabótakröfu til meðferðar, ef annaðhvort sökunautur eða sá, er tjón heið, æskja þess af dómara eða saksóknara áður en máli er áfrýjað, enda er þá bæði sækjanda og verjanda skylt að sækja og verja það atriði fyrir æðra dómi sem önnur sakaratriði.

98. gr.

Ákvæði dóms í refsimáli um skaðabótakröfu að efni til getur bæði sökunautur og sá, er tjón telst hafa beðið, áfrýjað sérstaklega til æðra dóms eftir ákvæðum laga um áfrýjun einkamála, ef það ákvæði dómsins hefir ekki verið horið undir æðra dóm ásamt öðrum atriðum hans, eða aðilar hafa fallið frá kröfu sinni þar um.

99. gr.

Rannsókn og ákvörðun um skaðabætur má aldrei verða til þess að tefja að nokkru verulegu leyti rannsókn eða meðferð opinbers máls fyrir dómi. Ef svo reynist, skal skaðabótakröfu ekki sinnt í opinberu máli.

Nú hrökkva eignir sökunauts eigi til greiðslu málskostnaðar og skaðabóta, og skal þá skerða hvora kröfu að réttu tiltölu.

XIII. KAFLI

Um sektir.

100. gr.

Ef sækjandi eða verjandi, hvort sem hann er skipaður eða ekki, gerir sig sekkan í vanrækslu eða skeytingarleysi í starfa sínum, getur dómari dæmt honum sekt á hendur, frá 20—200 krónur, í dómi eða úrskurði, eftir því sem á stendur.

101. gr.

Sömu sektum, er ákveða má samkvæmt 100. gr., skal sá sæta, er viðhefir ósæmileg ummæli, skrifleg eða munnleg, fyrir dómi um dómara eða aðra, eða kemur að öðru leyti hneykslanlega eða ósæmilega fram fyrir dómi.

102. gr.

Sá skal sæta sektum eða varðhaldi, sem brýtur bann dómara samkvæmt 2. mgr. 18. gr., eða í ræðu eða riti gefur visvitandi eða gálauslega ranga eða villandi skýrslu í verulegum atriðum eða óþarflega særandi um opinbert mál eða rannsókn þess, meðan því máli er ekki að fullu lokið, eða tálmar eða reynir að tálma á ólögmetan hátt rannsókn slíks máls.

Ef sækjandi eða verjandi brýtur ákvæði 1. málsg. og brot þeirra þykja eigi varða nema sektum, enda liggi fullar upplýsingar fyrir um það, má svo með fara, sem í 100. gr. segir.

Mál út af þessum brotum fara annars sem opinber mál almennt.

103. gr.

Ef brot þau, er í 100., 101. og 2. málsg. 102. gr. segir, varða þyngri refsingu að lögum en þar segir, skal sækja þá sök í almennu opinberu máli.

104. gr.

Sektir samkvæmt 100.—102. gr. renna í rikissjóð.

Kæra má sérstaklega refsíákvæði samkvæmt 100., 101. og 2. málsg. 102. gr., en ella fer um áfrýjun eftir 97. gr.

XIV. KAFLI

Um dóma og úrskurði.

105. gr.

Úrskurði, er kveða þarf upp í sambandi við rannsókn eða flutning opinbets máls, skal kveða upp svo fljótt sem unnt er eftir að atriði er tekið til úrskurðar. Úrskurðir skulu vera byggðir á forsendum og nægilega skýrir og glöggir.

106. gr.

Ákvæði 191. og 192. gr. laga um meðferð einkamála í héraði skulu og taka til opinberra mála.

107. gr.

Dómar í opinberum málum skulu vera glöggir og skýrir svo sem kostur er á. Ekki má skirskota til sannana eða atvika, er síðar kunna að koma fram.

Í dómi skal greina nafn, stöðu og heimili sökunauts, svo að ekki verði um villzt, númer málsins, þing, stað og stund, er dómur er upp kveðinn, hvenær mál var tekið til dóms, nafn dómanda eða nöfn, ef fleiri eru en einn, málsatvik og málsástæður þær, er máli þykja skipta, hugleiðingar dómara um niðurstöðu, skilorð, ef skilorðsbundið er dæmt, réttarfarssektir, ef því er að skipta, um skaðabótakröfu, sakarkostnað og annað, er máli kann að skipta. Niðurstöðu dóms skal síðan saman draga í niðurlag hans, eins og tízka hefir verið, að því leyti sem honum á að fullnægja með aðför, og svo ef sökunautur er alsýknaður.

Dómi eða úrskurði má fullnægja með aðför eftir efni sinu, enda þótt eigi sé sett í þá aðfararákvæði sérstaklega.

Ef sektir eru dæmdar eða úrskurðaðar, skal ákveða í dómi eða úrskurði vara-refsingu lögum samkvæmt tiltekinn tíma, er sökunautur skuli þola, ef sektin greiðist ekki innan ákveðins tíma frá birtingu eða uppsögn dóms eða úrskurðar, sbr. 3. málsg. 108. gr.

Ákvæði um aðfararfrest skal annars ekki setja í dóma eða úrskurði í opinberum málum, hvorki um refsingu né annað.

108. gr.

Dómari tilkynnir sökunaut eða verjanda hans, ef þess er kostur, hvar og hvernær dómur eða úrskurður, ef með þarf og það á við, verði kveðinn upp, og með þeim fyrirvara, er honum þykir hlýða.

Niðurlag dóms eða úrskurðar skal lesa upp í dómi í heyranda hljóði. Eftirrit af dómi eða úrskurði skal veita sækjanda og verjanda eða sökunaut svo fljótt sem unnt er, ef þess er krafizt.

Ef sökunautur er viðstaddur uppsögu dóms eða úrskurðar, þarf ekki að birta honum dóm eða úrskurð. Ella skal birting dóms fram fara með venjulegum hætti, og úrskurðar, er það á við.

Ef sökunautur er við dómsuppsögn eða úrskurðar staddur, telst frestur samkvæmt 4. málsg. 107. gr. frá uppsögudegi, en ella frá birtingardegi.

Dómari gerir nauðsynlegar ráðstafanir til birtingar dóma og úrskurða.

Geta skal þess í þingbók, hvort sökunautur hafi verið viðstaddur uppsögu dóms eða úrskurðar. Í eftirriti af dómsathöfnum þessum skal þess og geta.

109. gr.

Dómur er bindandi um úrslit sakarefnis fyrir sökunaut og handhafa ríkisvaldsins, svo og um réttarfarssektir og skaðabótaákvæði hans milli sökunauts og skaðabótakrefjanda.

Ákvæði 2. málsg. 195. og 196. gr. laga um meðferð einkamála í héraði gilda og um opinber mál.

110. gr.

Refsiákvæðum, ákvæði um eignatöku, málskostnað eða skaðabætur í dómi í opinberu máli eða úrskurði má ekki fullnægja með aðför fyrr en afráðið er, að því verði ekki skotið til æðra dóms, en þá má því þegar fullnægja, nema sekt skuli greiða og greiðslufrestur hennar sé ekki liðinn.

XV. KAFLI Um málskot.

111. gr.

Ekki verður skotið til æðra dóms:

1. Úrskurði dómara um, að hann skuli vikja sæti.
2. Ákvörðun um, að meðdómendur skuli til kvaddir (sbr. 7. gr.).
3. Úrskurði um það, að meðdómanda skorti dómarskilyrði (sbr. 12. gr.).
4. Ákvörðun um, að rannsókn eða meðferð máls skuli fara fram fyrir luktum dýrum (sbr. 18. gr.).
5. Úrskurði um handtöku (sbr. upphaf 36. gr.).
6. Úrskurði um leit, kyrrsetningu og rannsókn skjala og bréfa sökunauts (sbr. 37. gr.).
7. Ákvörðun um skyldu manna til aðstoðar og um að láta í té muni í þarfir opinbers máls (sbr. 39. gr.).
8. Ákvörðun um útilokun frá þinghaldi samkvæmt 47. gr.
9. Ákvörðun um útilokun frá skoðun skjala samkvæmt 48. gr.
10. Ákvörðun um, að sækjanda og verjanda skuli skipa (sbr. 62., 64., 65. og 83. gr.).
11. Ákvörðun um að synja eða leyfa verjanda viðtal við sökunaut (67. gr.).
12. Ákvörðun um að veita frest.
13. Ákvörðun um skriflegan eða munnlegan málflutning (85. gr.).
14. Ákvörðun um endurupptöku rannsóknar eða málsmeðferðar (87. sbr. niðurlag 2. málsg. 86. gr.).

112. gr.

Þessum ákvörðunum dómara verður einungis skotið til æðra dóms með kæru:

1. Úrskurði, þar sem dómari neitar að vikja sæti.
2. Synjun á kvaðningu meðdómenda (sbr. 7. gr.).
3. Úrskurði, þar sem synjað er kröfu um, að meðdómendur víki vegna skorts á dómaraskilyrðum (sbr. 12. gr.).
4. Úrskurði um varðhald og aðra gæzlu á sökunaut og tryggingu samkvæmt 56. gr.
5. Synjun um að skipa sækjanda eða verjanda (sbr. 62., 64., 65. og 83. gr.) og ákvörðun um það, hvern skuli skipa.
6. Ákvörðun um þóknun samkvæmt 65. gr. 2. málslíð.
7. Úrskurði um vitnaskyldu, vitnaheimild, þóknun vitnis, viðurlög við brotum á vitnaskyldu og önnur atriði, er vitni varða.
8. Úrskurði um samskonar efni um mats- og skoðunarmenn.
9. Ákvörðun dómara samkvæmt 3. málsg. 76. gr.
10. Úrskurði samkvæmt 2. málsg. 77. gr.
11. Úrskurði, þar sem synjað er um frest eða rannsókn um einstök atriði eða endurupptöku málflyttings eftir 87. gr.
12. Ákvörðun um dómtöku máls eftir 2. málsg. 2. tölul. 84. gr. og 2. málsg. 86. gr.
13. Ákvörðun um önnur efni, er varða rannsókn máls eða meðferð fyrir dómtöku þess og líkt stendur á um.

Kæra samkvæmt 4. og 6. tölul. greinar þessarar frestar ekki framkvæmdum í máli. Kæra samkvæmt 7. og 8. tölul. frestar eigi heldur framkvæmdum, ef hún varðar þóknun vitna eða mats- og skoðunarmanna. Sama er um kæru samkvæmt 9. tölul., ef hún varðar rannsókn á sökunaut sjálfum eða ef telja má, að rannsókn komi eigi að nægilegu gagni, nema hún sé þegar framkvæmd.

Þegar öðruvísi stendur á, frestar kæra samkvæmt þessari grein þeim framkvæmdum í rannsókn opinbers máls og meðferð, er fara mundu í hága við niðurstöðu æðra dóms, ef hún yrði andstæð hinni kærðu dómsathöfn, nema slík framkvæmd verði talin brýnt nauðsynleg til þess að rannsókn málsins nái tilgangi sínum, enda verður ákvörðun dómara um það efni eigi haggð. Þetta gildir þó ekki um vitnaheimild eða vitnaskyldu, né um samsvarandi skyldu matsmanna eða skoðunarmanna.

113. gr.

Aðild kæru á hver sá, er ákvörðun dómara varðar hagsmuni hans beinlínis, og þar að auki saksóknari, ef ákvörðun varðar rannsókn málsins.

114. gr.

Þar sem kæra frestar framkvæmdum, skal dómari, eftir því sem unnt er, ganga þegar úr skugga um það, hvort kært verði.

Kærandi skal lýsa kæru sinni innan sólarhrings frá því, er honum var birt ákvörðun sú, er hann vill kæra, bréflaga til dómara eða með bókun í þingbók, og gera kröfur sínar, ásamt þeim athugasemdum, er honum þykir hlýða, enda mega ný gögn og ný málsatvik koma fyrir æðra dóm. Jafnskjótt sem kæru hefir verið lýst, skal dómari gera eftirrit af því, er kærumálið varðar. Sendir hann þegar æðra dómi eitt eintak þar af með athugasemdum sínum, ef hann vill, en sökunaut eða verjanda hans eitt eintak, svo og þeim öðrum, er kæran varðar (sækjanda, vitni o. s. frv.). Innan 3 sólarhringa eftir móttöku skjalanna getur æðri dómur lagt dóm á kærumálið, enda getur hver aðilja sent honum athugasemdir sínar á þeim fresti.

Athugasemdir, er síðar koma, skal þó taka til greina, ef þær koma áður en dómur er upp kveðinn.

Ef kæra frestar framkvæmdum rannsóknar eða málsmeðferðar, skal æðri dómur hafa lokið dómsorði á kærumál innan 10 daga frá móttöku skjalanna, nema mál sé sérstaklega margbrotið eða dómurinn telji óhjákvæmilegt, að nýrra gagna sé

aflað. Leggur hann þá með úrskurði fyrir héraðsdómara að afla þeirra. Að þeim fengnum, fer um dómsuppsögu sem áður segir.

Aldrei má dómsuppsaga dragast lengur en 2 vikur eftir að skjöl öll, þar á meðal nýjar upplýsingar, hafa til æðra dóms komið, hvort sem kæra frestar framkvæmdum eða ekki.

Sekta skal kæranda um 40—400 kr. til rikissjóðs fyrir algerlega tilefnislausu kæru.

115. gr.

Án kröfu sökunauts er skylt að áfrýja dómi, ef refsing sú, sem honum er dæmd og eigi er um refsingu fyrir ítrekað brot að ræða, nemur 2 ára refsivist eða meira.

Eftir kröfu sökunauts er skylt að áfrýja dómi, ef refsing sú, sem honum er dæmd, nemur yfir 500 króna sekt, eins mánaðar refsivist eða ef dómurinn sviptir hann réttindum eða réttindamissi leiðir af sakfellingu hans, eða eignarupptaka er ákveðin hjá honum, er nemur 500 króna virði eða meira.

Skyllt er ríkisvaldinu og að áfrýja dómi í opinberu máli, þótt ekki sé svo ástatt sem í 1. eða 2. málsg. segir, ef sérstök ástæða er til, svo sem ef það telur mann ranglega sýknaðan eða ranglega sakfelldan, verulega of háa eða of lága refsingu, ef það hefir almenna þýðingu að fá skorið úr máli með dómi æðri réttar eða vafaatriði þykja annars vera í máli, hvort sem þau varða staðreyndir eða notkun réttarákvæða.

Ákvæði dóms um skaðabótakröfu að efni til má og áfrýja sérstaklega eftir einkamála­reglum. Málskostnaðarákvæði má kæra innan viku og að öðru samkv. 114. gr. sérstaklega, ef refsí- eða sýknuákvæði dóms er ekki áfrýjað.

116. gr.

Ef áfrýja skal samkvæmt 115. gr. 1. málsg., skal dómari gefa út dómsgerðir svo fljótt sem unnt er og rita á þær fyrir­kall til sökunauts þess efnis, að málinu sé samkvæmt áður­nefndri lagagrein stefnt til hæstaréttar, að það verði þar tekið fyrir meðal hinna fyrstu mála, og að sökunautur megi ekki vænta frekara fyrir­kalls. Síðan lætur dómari stefnuvotta birta fyrir­kallið og að því loknu sendir hann dómsgerðir þegar til saksóknara.

Ef áfrýja skal samkvæmt 2. málsg. 115. greinar, þá skal dómari krefja sökunaut yfirlýsingar um áfrýjun við dómsuppsögu, ef hann er við hana staddur, en ella skulu stefnuvottar gera það eftir fyrir­lagi dómara, þegar þeir birta sökunaut dóminn. Nú kveðst sökunautur una við dóminn, svo og ef sýknudómur er, og afgreiðir dómari þá dómsgerðir til saksóknara svo fljótt sem unnt er.

Ef sökunautur óskar áfrýjunar innan 2 vikna frá því, er hann var krafinn yfirlýsingar þar um, þá skal svo með fara sem í 1. málsg. segir.

Nú gefur sökunautur enga yfirlýsingu innan áður­nefnds tíma, og afgreiðir dómari þá þegar dómsgerðir til saksóknara.

Nú er skylt að áfrýja án kröfu eða eftir kröfu sumra sökunauta, er sakfelldir hafa verið í sama dómi, en ekki sumra, og skal dómari þá afgreiða dómsgerðir samkvæmt 1. sbr. 2. og 4. málsg.

117. gr.

Þegar saksóknari hefir fengið dómsgerðir og dómari hefir gert ráðstafanir til áfrýjunar fyrir sökunaut eða alla sökunauta, sendir saksóknari þær til hæstaréttar. Skipar þá forseti dómsins verjanda eða verjendur með áritun á dómsgerðirnar og sendir þær síðan aftur saksóknara.

Nú hefir dómari ekki gert fram­nefndar ráðstafanir um sökunaut eða alla sökunauta, og kveður saksóknari þá á um áfrýjun. Ritar hann þá fyrir­kall á dómsgerðirnar til sökunauts eða sökunauta, er ekki hefir verið áfrýjað fyrir, um það, að málinu sé skotið til hæstaréttar samkv. 3. málsg. 115. gr., enda skal fyrir­kallið vera að öðru leyti sama efnis sem fyrir­kall dómara. Sendir saksóknari síðan fyrir­

kallið til dómara, er svo lætur stefnuvotta birta það. Að því loknu sendir dómari dómsgerðirnar aftur til saksóknara, sem síðan fer með málið eins og í 1. málsg. segir.

Nú hefir sökunautur, sem krafizt gat áfrýjunar, en hefir ekki gert þá kröfu samkvæmt 3. málsg. 116. gr., snúið sér til saksóknara með ósk um áfrýjun áður en fullnustugerð dóms er byrjuð, og skal þá saksóknari, ef hann hefir ekki þegar gert ráðstafanir til áfrýjunar, gera það, sem nauðsynlegt er í því efni samkvæmt 2. málsg. greinar þessarar. Slík beiðni frestar fullnustugerð dóms, ef vottorð saksóknara þar um er lagt fyrir þá, er fullnustugerð annast.

Nú kemur sökunautur með beiðni samkvæmt næstu málsgrein hér á undan til saksóknara eftir að fullnustugerð dóms er byrjuð, og getur dómsmálaráðherra þá einn, að fengnum tillögum saksóknara, veitt leyfi til áfrýjunar og stöðvað fullnustugerð, ef þess er kostur.

118. gr.

Ákvörðun um áfrýjun samkvæmt 116. gr., sbr. 117. gr., frestar fullnustu refsingar, eignartökuákvæðis og málskostnaðar, svo og skaðabótaákvæðis, ef skaðabótaskylda og upphæð bóta hefir ekki verið skilyrðislaust samþykkt, enda sé skaðabótaákvæði eigi berum orðum áfrýjað í sambandi við áfrýjun annara ákvæða dómsins eða sérstaklega. Framkvæmd ákvæða dóms um missi réttinda eða verkunum refsidóms í þá átt frestar áfrýjun, nema réttindasviptingin verði talin ákveðin beinlínis til verndar lífi, heilsu eða eignum einstakra manna eða almennings. Setur dómari þá ákvæði þar um í dóm sinn.

119. gr.

Saksóknari sækir öll opinber mál án sérstaks endurgjalds fyrir hæstarétti, og hvíla að því leyti sömu skyldur á honum sem á sækjanda fyrir þeim dómi hafa hvílt eftir þeim reglum, sem hingað til hafa gilt.

Nú verður að skipa saksóknara samkvæmt 3. málsg. 20. gr., og ákveður þá hæstiréttur honum þóknun fyrir sókn málsins.

120. gr.

Opinberum málum skal hraða fyrir hæstarétti eftir föngum. Forseti ákveður þingfestingu þeirra, og skal saksóknara og verjanda tilkynnt hún með viku fyrirvara.

Ný gögn, málsástæður og kröfur má leggja leyfislaust fyrir hæstarétt.

121. gr.

Saksóknara og verjanda fyrir hæstarétti er skylt að benda á galla, er vera kunna á rannsókn og meðferð opinbers máls. Þeim er og skylt að hraða máli eftir föngum. Um málflutning fyrir hæstarétti fer annars eftir þeim reglum, sem hingað til hefir verið fylgt.

122. gr.

Nú koma fram tilmæli frá saksóknara eða verjanda fyrir hæstarétti um frestun málflutnings og úrskurð, þar sem lagt verði fyrir héraðsdómara að afla upplýsinga um tiltekið atriði, og getur dómurinn þá stöðvað málflutninginn og kveðið upp úrskurð um það, hvort tilmælin skuli taka til greina eða ekki.

Annars getur hæstiréttur frestað málflutningi af sjálfsdáðum og skyldað héraðsdómara til að afla nýrra upplýsinga, bæði áður en málflutningur hefst og eftir að hann er byrjaður.

Úrskurð samkvæmt 1. og 2. málsg. sendir forseti hæstaréttar saksóknara og verjanda. Saksóknara ber að senda hann þegar til viðkomandi héraðsdómara, er afla skal upplýsinganna svo fljótt sem unnt er og senda eftirrit af því, er fram hefir komið, tafarlaust til saksóknara.

Einnig er bæði saksóknara og verjanda rétt að hlutast til um það, að héraðsdómari leiti nýrra upplýsinga um tiltekin atriði, og sendir þá héraðsdómari eftirrit af því, er fram hefir komið, til saksóknara og verjanda, ef hann hefir krafizt upplýsinga.

123. gr.

Nú eru þeir gallar á málatilbúnaði fyrir hæstarétti, svo sem vöntun á birtingu fyrirkalls, að ekki þykir fært að leggja dóm á málið að efni til, og verður því þá vísað frá dómi. Ef kenna má héraðsdómara um galla, getur hæstiréttur dæmt hann í frávisunardómi eða fullnaðardómi í málinu til að greiða kostnað af árangurslausri áfrýjun, enda þótt honum hafi ekki verið stefnt í því skyni.

124. gr.

Nú eru þeir gallar á rannsókn eða meðferð opinbers máls fyrir dómi í héraði, að þeir kunni að hafa haft veruleg áhrif á málsúrslit þar, svo sem ef sökunaut hefir ekki verið veittur kostur á að gefa skýrslu um sakaratriðin eða að verja sig fyrir dómi, eða rannsókn vantar um þau atriði, er sekt eða sýkna veltur á, og getur hæstiréttur þá ómerkt dóm og málsmeðferð og vísað máli heim í hérað til löglegrar rannsóknar og dómsálagningar af nýju. Þá má og skylda héraðsdómara til að greiða kostnað af árangurslausri áfrýjun samkvæmt 123. gr.

125. gr.

Í dómi opinbers máls getur hæstiréttur dæmt héraðsdómara sekt á hendur, 40—400 krónur, til rikissjóðs fyrir drátt á opinberum málum og önnur glöp í rannsókn þeirra og meðferð, enda þótt dómara hafi ekki verið stefnt í því skyni, ef sök hans virðist ljós. Einnig er sökunaut rétt að krefjast þess, að dómara verði stefnt til ábyrgðar fyrir rannsókn opinbers máls og meðferð, og ber þá bæði dómara, ef hann annast áfrýjun, og saksóknara, ef hann gerir það, að setja í fyrirallið samkvæmt 116. og 117. gr. kröfu hans í því efni. Svo getur saksóknari af sjálfsdáðum gert slíka kröfu í fyriralli. Sérstök birting fyrir héraðsdómara á fyrircallinu er ónauðsynleg.

Saksóknara ber að gæta hagsmuna ríkisvaldsins gagnvart dómara, ef hann er krafinn ábyrgðar, en verjanda hagsmuna sökunauts að því leyti. Nú mætir héraðsdómari vegna ábyrgðarkröfu fyrir hæstarétti og er sýkn dæmdur, og getur dómurinn þá dæmt sökunaut, ef hann hefir gert kröfuna, eða rikissjóð, ef saksóknari hefir gert hana, til þess að greiða dómara málskostnað.

126. gr.

Nú þykir saksóknari eða verjandi hafa gerzt sekur um vanrækslu eða önnur glöp í undirbúningi eða flutningi opinbers máls fyrir hæstarétti, og getur hann þá gert þeim, öðrum eða báðum, 40—400 króna sekt á hendur í dómi málsins til rikissjóðs.

127. gr.

Nú þykir hæstarétti að vísu vera gallar á verki héraðsdómara eða saksóknara eða verjanda, en ekki slíkir sem sektum eigi að varða, og getur dómurinn þá talið gallana og vítt viðkomendur fyrir þá eftir því, sem honum þykir ástæða til.

128. gr.

Dómar hæstaréttar skulu afgreiddir til dómsmálaráðuneytis með þeim hætti, sem nú tíðkast.

XVI. KAFLI
Niðurlagsákvæði.

129. gr.

Lög þessi koma til framkvæmda
Öll mál, sem lögreglurannsókn, eða dómsrannsókn, ef lögreglurannsókn hefir engin verið, er ekki hafin í, þegar lögin öðlast gildi, skulu fara eftir þeim.

130. gr.

Nú stendur lögreglurannsókn eða rannsókn fyrir dómi yfir eða málshöfðunarskipun, stefna eða tilkynning, er í stað stefnu kann að koma, hefir verið gefin út, þegar lög þessi koma til framkvæmda, og skal þá rannsókn fyrir lögreglu eða fyrir dómi og málsmeðferð fara eftir eldri lögum.

Rannsókn fyrir dómi, er hefst eftir að lög þessi öðluðust gildi, skal fara eftir þeim.

Ef engin þeirra ráðstafana til málshöfðunar, sem í 1. málsg. segir, hafa verið gerðar áður en lög þessi koma til framkvæmdar, þá skal um þær og um málsmeðferð síðan fara eftir þessum lögum.

131. gr.

Nú er dómur eða úrskurður kveðinn upp í opinberu máli áður en lög þessi koma til framkvæmdar, og fer þá um áfrýjun þeirra eftir eldri lögum. Þó kveður saksóknari á um áfrýjun í stað dómsmálaráðuneytisins, ef það hefir ekki þegar lokið ákvörðun þar um, enda sækir hann slík mál fyrir hæstarétti, nema sækjandi hafi þegar verið skipaður.

Um málskot dóma og úrskurða, sem kveðnir verða upp í opinberu máli eftir að lög þessi hafa öðlzt gildi, skal fara eftir þeim.

Ákvæði 58.—61. gr. taka ekki til mála, sem að fullu er lokið, þegar þau koma til framkvæmdar.

132. gr.

Frá þeim degi, er lög þessi koma til framkvæmdar, eru eftirfarandi lagafyrirmæli úr gildi numin:

Dönsku Lög Kristjáns fimmta, sbr. 1. gr. tilsk. 24. jan. 1838:

1—2—4, 13, 16, 19, 24 til 26.

1—5—12 og 13.

1—6—18.

1—8—1 til 3.

1—10—1.

1—12—1 til 3.

1—13—1 til 8, 12 til 20.

1—15.

1—17.

1—19.

1—20.

6—17—10.

Tilsk. 21. maí 1751, um óbótamála meðhöndlun í Danmörku og Noregi.

Konungsbr. 16. febr. 1783, um varnarþing í sakamálum.

Kgbr. 23. okt. 1795, um þvingun við menn, sem eru undir rannsókn og vilja eigi svara spurningum, sem fyrir þá eru lagðar.

Tilsk. 3. júní 1796, um tilhlýðilega og greiða dómgæzlu, IX. kap.

Tilsk. 8. marz 1799, að því leyti sem hún varðar almenn lögreglumál.

Tilsk. 31. maí 1799, um eignareid í þjófnaðarmálum.

Opið bréf 28. marz 1800, um reglur fyrir eignareidi í þjófnaðarmálum.

Kancellibréf 3. maí 1800, um að beita megi valdi til að láta menn mæta við próf í sakamálum.

Tilsk. 11. júlí 1800, með hverri á Íslandi stiftast landsyfirréttur, 9. gr.

Tilsk. 31. maí 1805, um áfrýjun sakamála til lands- og stiftsyfirréttanna í Danmörku og Noregi og á Íslandi.

Tilsk. 24. okt. 1806, um málf lutningslaun við undirdóma, að því er opinber mál varðar

Tilsk. 27. nóv. 1816, um skipti eftir andlegrar stéttar menn o. fl., 4.—6. gr.

Opið bréf 23. júlí 1819, er ákveður nánar forgangsrétt þann, er sumar kröfur eiga.

Tilsk. 13. okt. 1819, um breyting á réttarfarinu í opinberum málum.

Kancellibréf 27. maí 1828, um innheimtu skaðabóta og málskostnaðar hjá dæmdu mönnum.

Tilsk. 24. jan. 1838, viðvikjandi misgjörningamálum á Íslandi, sbr. tilsk. nr. 12 23. ág. 1904 I. 11.

Tilsk. 8. sept. 1841, innihaldandi nánari reglur um bevisning í misgjörningumálum.

Lög nr. 20 2. okt. 1891, um ákvarðanir, er snerta nokkur almenn lögreglumál.

Lög nr. 28 26. okt. 1893, um skaðabætur fyrir gæzluvarðhald að ósekju o. fl., 1.—4. gr., sbr. 6. og 7. gr., og 8. gr.

Lög nr. 62 14. nóv. 1917, um stefnufrest til íslenskra dómstóla, 12. og 13. gr.

Lög nr. 112 18. maí 1935, um hæstarétt, 22. og 23. gr.

Svo eru öll önnur fyrirmæli í lögum, er fara í bága við lög þessi, úr gildi numin.

Sérstök meðferð almennra lögreglumála er úr lögum numin.

Greinargerð.

Frumvarp þetta var flutt á síðasta þingi af allsherjarnefnd efri deildar, samkv. beiðni dómsmálaráðherra. Frv. er samið af lögfræðinganeftinni, sem skipuð var 12. des. 1934, og fylgdi því ýtarleg greinargerð, á þskj. 27 1939. Er hér með vísað til þeirrar greinargerðar.